

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Магістерська робота

освітній ступінь - магістр

на тему: **«ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ ВІД МІГРАНТІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА
ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
спеціальність 072

«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Федорак Софія Василівна

Керівник: Новік А. Ю.

кандидат економічних наук, ст. викладач

Рецензент:

Магістерська робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК: Донкоглова Н.А.

«____» _____ 2025 р.

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ МІГРАНТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	8
1.1 Поняття грошових переказів мігрантів, їх класифікація та нормативно-правова база.....	8
1.2 Проблеми обліку грошових переказів: офіційні та неофіційні канали.....	14
1.3 Теоретичні підходи до аналізу впливу грошових переказів на економіку	21
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ МІГРАНТІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ.....	30
2.1 Аналіз динаміки та впливу грошових переказів на економіку України	30
2.2 Розробка інструментів прогнозування та аналізу грошових переказів за допомогою ARIMA моделі.....	40
2.3 Прогноз грошових переказів українців, що працюють за кордоном, на основі ARIMA моделі	47
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ СЦЕНАРІЇ ТА НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ МІГРАНТІВ.....	54
3.1 Можливі сценарії впливу грошових переказів на економічну стабільність України	54
3.2 Проблематика ефективного використання грошових переказів в Україні.....	64
3.3 Роль державної політики у підвищенні ефективності та подоланні викликів у використанні грошових переказів	71
Висновки до розділу 3	78
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

В теперішніх умовах економічних викликів та випробувань через початок повномасштабного вторгнення росії в Україну, грошові трансфери від українців, що виїхали закордон, стали одним із найважливіших джерел фінансової підтримки сімей та окремих домогосподарств в Україні. Особливо із початком великої війни на територію України ці перекази набули особливо важливого значення, оскільки стали для багатьох родин основним засобом фінансування, які певною мірою постраждали від війни. Проблема масової міграції в Україні завжди мала значення і потребувала ефективного вирішення, проте з лютого 2022 року вона стала ще більшою, що негативно впливає на демографічну ситуацію в державі, яка потерпає не тільки від виїзду людей закордон, а й від збільшення смертей та зменшення народжуваності в Україні. Масова міграція українців за кордон впливає на зростання кількості переказів українців на батьківщину, що має безпосередній вплив на економічну ситуацію в Україні.

Актуальність дослідження полягає в необхідності розширеного аналізу впливу грошових переказів мігрантів на економічну стабільність країни. Такі трансфери від емігрантів можуть значно впливати на макроекономічні показники, такі як рівень споживчих витрат, інвестиційну привабливість віддалених регіонів, стабільність валютного курсу та загальний економічний розвиток.

Грошові перекази, їх зростання чи спад та вплив цих коливань на економічну стабільність та ситуацію в країні, а також фактори, які визначають ці трансфери є темою багатьох наукових досліджень та праць. в країні. Однак, незважаючи на наявність численних досліджень у цій сфері, відсутність комплексного аналізу та державної політики щодо впливу грошових переказів на довгострокову економічну стабільність України в умовах війни вимагає додаткового поглибленого вивчення.

Практична значущість теми полягає в тому, що вивчення та дослідження питання, щодо впливу грошових переказів на економічну стабільність, фінансову підтримку домогосподарств дозволить не тільки зрозуміти вплив міграційних фінансових потоків на економіку країни, але й розробити рекомендації щодо оптимізації державної політики у сфері грошових переказів від українців, що покинули свій дім, що, в свою чергу, сприятиме зменшенню негативних ефектів для національної економіки. Оцінка та прогнозування обсягів грошових переказів є досить важливим інструментом для прийняття державних рішень і забезпечення економічної стабільності в умовах кризи.

Метою роботи є розгляд та аналіз впливу грошових переказів від мігрантів на економічну стабільність України, аналіз основних каналів та механізмів цих трансферів, а також пропозиції та рекомендації щодо покращення державної політики України в цій сфері.

Для досягнення поставленої мети, вирішувались такі завдання:

1. Вивчити теоретичні засади грошових переказів від мігрантів, їх сутність та види;
2. Дослідити основні канали здійснення грошових переказів та платіжні системи, що використовуються мігрантами для здійснення переказів;
3. Розглянути, яким чином різні економічні теорії пояснюють вплив грошових переказів на економіку держави;
4. Оцінити динаміку грошових надходжень від українських мігрантів, вивчити від чого залежать кількість надходжень та визначити їхній вплив на економіку країни;
5. Розробити інструменти для аналізу грошових переказів за допомогою ARIMA моделі, оцінити її точність та ефективність за допомогою історичних даних, наданих Національним Банком України;
6. На основі ARIMA моделі спрогнозувати обсяги грошових трансферів від мігрантів, оцінити можливі зміни в ближньому майбутньому,

враховуючи ситуацію в країні, яка є на сьогоднішній день;

7. Розглянути та з'ясувати, яким чином грошові трансфери від мігрантів можуть впливати на економічну ситуацію в Україні, враховуючи різні сценарії подій в майбутньому;
8. Проаналізувати актуальні проблеми розважливого та ефективного використання грошових переказів в Україні та визначити шляхи вирішення наявних проблем;
9. Визначити та запропонувати можливі шляхи покращення державної політики в сфері грошових переказів від українських мігрантів, задля підвищення їхнього ефективного використання та посилення економічно привабливих наслідків у майбутньому, таких як збільшення доходів домогосподарств, зменшення бідності, зниження масової міграції та додаткові надходження в державний бюджет.

Об'єктом дослідження є грошові перекази від мігрантів в Україну та їхній вплив на економічну стабільність країни.

Предметом дослідження є динаміка грошових переказів від мігрантів в Україну, фактори, що на них впливають, та їхній вплив на макроекономічну стабільність країни.

Методи дослідження. Для ефективного проведення даного дослідження було використано як загальнонаукові, так і спеціалізовані методи аналізу. Вся інформація та дані, що були використані для аналізу та роботи в цілому, були отримані з офіційних джерел, зокрема з даних Національного банку України.

Для моделювання та прогнозування майбутніх обсягів грошових переказів застосовано метод економетричного аналізу – ARIMA-модель, що дозволила врахувати сезонні коливання й зовнішньоекономічні чинники.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою даної магістерської роботи стали наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників: праці з питань трудової міграції, грошових переказів, економічної стабільності та розвитку

платіжних систем. Значну частину джерел склали наукові статті, звіти Міжнародної організації з міграції, матеріали Національного банку України, а також нормативно-правові акти, що регулюють сферу платіжних послуг в Україні. У ході дослідження активно використовувалися офіційні статистичні дані НБУ, звіти міжнародних організацій (МВФ, ІОМ).

Наукова новизна одержаних результатів. У даній роботі зосереджено основну увагу на висвітлення основних аспектів, що впливають на обсяги та вплив грошових переказів від трудових мігрантів на економічну стабільність в Україні, особливо в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів, тобто в умовах сьогодення. Проведено ретельний аналіз статистичних даних за останні роки, досліджено особливості динаміки обсягів переказів, їх роль у підтримці купівельної спроможності населення. Значну увагу приділено побудові прогнозової моделі ARIMA, яка дала змогу оцінити ймовірні тенденції змін у короткостроковій перспективі. У роботі також окреслено основні проблеми ефективного використання цих коштів та розроблено пропозиції щодо удосконалення державної політики в цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів. Результати проведеного дослідження в роботі мають безпосереднє значення як для державного сектору, так і для приватних ініціатив. По-перше, побудована модель прогнозування на основі ARIMA дозволяє оцінювати динаміку грошових переказів в короткостроковій перспективі, що може бути використано урядом України чи фінансовими аналітичними установами для моніторингу валютних надходжень, бюджетного планування та розробки економічної політики. По-друге, виявлені проблеми у сфері ефективного використання грошових переказів дозволяють визначити пріоритетні напрями державного втручання, зокрема щодо стимулювання інвестиційної активності серед мігрантів, розробки програм фінансової грамотності для українських мігрантів. По-третє, запропоновані в роботі напрямки вдосконалення державної політики, що ґрунтуються на міжнародному досвіді, можуть бути

використані при формуванні нових програм залучення приватних трансфертів до формального економічного сектору.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі представлено теоретичні засади дослідження грошових переказів: охарактеризовано сутність міжнародної трудової міграції, класифікацію країн за роллю у міграційних процесах, розглянуто основні терміни та підходи до визначення грошових переказів, а також проаналізовано функціонування платіжних систем, які забезпечують їхнє надходження в Україну.

У другому розділі увага приділяється аналізу динаміки грошових переказів в Україну: розглянуто обсяги та джерела надходжень, вплив зовнішніх чинників на зміну обсягів переказів, а також побудовано економетричну модель на основі ARIMA для прогнозування обсягу грошових переказів від мігрантів на наступні періоди.

У третьому розділі даного дослідження було виявлено виклики, які пов'язані з ефективністю використання грошових переказів: окреслено основні проблеми, пов'язані з трудовою міграцією, тіньовими каналами трансферу та низьким рівнем інвестиційної активності серед мігрантів. Також в даному розділі було наведено пропозиції щодо вдосконалення державної політики у цій сфері, такі як: підвищення прозорості потоків грошових переказів, збільшення освітніх програм із фінансової грамотності населення, особливо у віддалених містах чи селах, стимулювання збільшення ПІІ та залучення переказів до інвестиційної діяльності, відкриття малого та середнього бізнесу.

У висновках роботи узагальнено результати цілого дослідження та сформульовано загальні висновки та рекомендації щодо вдосконалення державної політики в сфері обліку та залучення грошових переказів від мігрантів до інвестиційних програм.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ МІГРАНТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1 Поняття грошових переказів мігрантів, їх класифікація та нормативно-правова база

Глобалізаційні процеси, що відбуваються в світовій економіці, сприяють активному переміщенню різних видів ресурсів: фінансових, енергетичних, трудових та інформаційних.

Міграція є невід'ємною складовою процесу глобального розвитку. Вона відіграє роль механізму перерозподілу трудових ресурсів як між секторами економіки, так і між регіонами, сприяючи адаптації до змін та мінімізуючи можливі соціально-економічні потрясіння. Як внутрішня, так і зовнішня міграція має суттєві економічні та соціальні наслідки як для самих людей, так і для громад, з яких вони виїжджають, та місць їхнього прибуття.

Міграція кожного з цих ресурсів здатна впливати на державні інтереси як позитивно, так і негативно. Проте саме відтік трудового капіталу викликає найсуттєвіші та найбільш незворотні зміни, оскільки він супроводжується значними витратами на підготовку кадрів, має довготривалий інвестиційний характер і відбувається за специфічних умов, що ускладнюють його ефективне відтворення в національній економіці[1].

У сучасному світі жоден відтворювальний процес у країнах із розвиненими економіками не залишається осторонь впливу міграційних змін. Темпи та структура міграційних потоків значною мірою залежать від зростаючого попиту розвинених країн на робочу силу. Водночас міграційні процеси відображають глобальні

виклики, такі як посилення соціальної нерівності, зростання рівня бідності та загострення проблем, пов'язаних із нерівномірним розподілом економічних можливостей у світі [2, с. 148].

Термін «мігрант» у загальному розумінні означає особу, яка змінює місце свого проживання або перебування. У науковій літературі [3, 2] цей термін може мати різні трактування, що зумовлено специфікою добровільної чи вимушеної міграції.

Відповідно до проєкту Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», мігрант – це особа, яка самостійно вирішила змінити місце проживання, перетнувши державний чи адміністративний кордон. Вимушені мігранти, своєю чергою, це люди, які були змушені покинути свої домівки через небезпеку або загрозу життю та отримали статус біженця або тимчасовий захист [4].

Європейський комітет з питань міграції класифікує мігрантів як усіх осіб, що змінили своє місце проживання, включаючи емігрантів, іммігрантів, біженців та переселенців. Різні наукові та правові трактування процесу міграції зазвичай викликають нерозуміння, що ускладнює проведення дослідження демографічних потоків [5].

Міграційні процеси є глобальним суспільним явищем, яке отримало новий імпульс для розвитку та посилення під впливом інтеграційних і глобалізаційних процесів. У світі існує багато різновидів міграції, серед яких найпоширенішою є трудова. Відповідно до міграційних тенденцій, Міжнародна організація з міграції класифікує всі країни світу за трьома основними категоріями: країни-донори (джерела еміграції), країни транзитного переміщення та країни-реципієнти (приймаючі іммігрантів) [6, с. 4-15].

Країна-донор при міграції — це країна походження мігрантів, тобто держава, з якої люди виїжджають у пошуках кращих економічних, соціальних або політичних умов. Такі країни часто стикаються з відтоком робочої сили, що може

мати як негативні наслідки, такі як "відтік мізків" або демографічні проблеми, так і позитивні — наприклад, отримання грошових переказів від мігрантів, що допомагає знижувати рівень безробіття та підтримувати економіку.

Країни проміжної дислокації — це ті держави, через територію яких відбувається транзитне переміщення мігрантів на шляху до країни остаточного призначення. У таких країнах мігранти можуть тимчасово зупинитися на різні терміни — від кількох днів до місяців або навіть років — залежно від обставин подорожі, особливостей міграційного маршруту чи юридичних і соціальних умов у самій транзитній державі.

Країна-реципієнт при міграції, або держава призначення, — це країна, в якій мігранти планують залишитися на постійне або тимчасове проживання. Така держава приймає іноземних громадян і, як правило, забезпечує правові, соціальні та економічні механізми для їх інтеграції в місцеве суспільство. Інтеграційні заходи можуть включати мовні курси, адаптаційні програми, доступ до ринку праці, освіти, охорони здоров'я тощо [7, с. 81].

Такі країни зазвичай отримують економічні вигоди від припливу робочої сили, особливо у сферах, де є нестача місцевих працівників. Водночас міграція може створювати виклики, пов'язані з інтеграцією новоприбулих людей, соціальною напругою та навантаженням на державні ресурси.

Сьогодні особисті грошові міжнародні трансфери емігрантів є одним із головних джерел прибутків значної кількості домогосподарств і одним з основних елементів підтримки соціальної і фінансової стабільності в країні. Грошовий переказ — це переміщення грошей від однієї особи до іншої за допомогою механізмів платіжної системи без безпосередньої передачі готівкових коштів отримувачу [8, с. 4]. Тобто в структурі грошового переказу крім відправника та одержувача завжди є посередник — фінансова організація-оператор платіжної системи, яка за свої послуги стягує певну плату (банківська комісія).

Міжнародний Валютний Фонд під грошовими переказами мігрантів розуміє грошові трансферти, частину заробітної плати (або інших форм отриманих доходів) в готівковій формі або товарні цінності, які мігранти пересилають додому із метою фінансової підтримки сім'ї [9]. Особисті грошові перекази мігрантів сформовані із особистих трансфертів та одержаного доходу.

До особистих трансферів відносяться фінансові ресурси, які мігранти відправляють до країни походження для фінансової підтримки своїх домогосподарств, а одержаним доходом є заробітна плата, яку отримує працівник за кордоном. Тобто до грошових переказів відносяться готівкові та безготівкові форми переказів, які надходять в процесі надання банківських послуг, наприклад, електронним переказом, або неофіційними шляхами, наприклад, такими як грошові кошти або товари, які перевозяться в іншу країну нелегальними способами (у випадку перевищення дозволеного ліміту грошових коштів або недекларування даних коштів на митниці).

Відповідно до положень Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (КПБ6), до категорії приватних грошових переказів належать усі міжнародні трансферти й потоки фінансових ресурсів, що надходять безпосередньо до домогосподарств з-за кордону. Як правило, такі перекази є наслідком трудової міграції населення — як тимчасової, так і постійної — та не пов'язані з оплатою товарів чи послуг, а мають трансфертний характер, тобто передаються без зустрічного зобов'язання [10].

Грошові перекази мігрантів є ключовим джерелом доходу для багатьох країн, що розвиваються. Вони сприяють економічному зростанню, підтримці фінансової стабільності домогосподарств та підвищенню рівня життя населення. Водночас ефективне управління цими потоками є важливим завданням для урядів, аби мінімізувати ризики та максимально використати потенціал емігрантських переказів для економічного розвитку країни походження.

Більша частина розрахунків з виконання зобов'язань як у внутрішній, так і зовнішній економічній діяльності відбувається за допомогою банківських установ шляхом безготівкових переказів, які майже не мають обмежень за розмірами фінансових ресурсів, при цьому основою розрахункових правовідносин є переказ коштів. Визначення переказу коштів у статті 1 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" (діячого до 01.08.22 року) описує процес переміщення конкретної суми коштів задля їх перерахування на рахунок отримувача або видачі йому готівковими коштами[11]. В Україні чинний Закон "Про платіжні послуги", затверджений 30 червня 2021 року, встановлює правила надання платіжних послуг, основні засади функціонування платіжних систем, ринку платежів та особливості державного регулювання платіжного ринку [12].

У цьому Законі відсутнє конкретне визначення поняття "переказ коштів", але воно замінене терміном "переказ коштів без відкриття рахунку", який описує платіжну послугу, що полягає в переміщенні коштів у готівковій або безготівковій формі від платника до отримувача або до надавача платіжних послуг (виступаючого від імені отримувача), без відкриття рахунку платника або отримувача; цей вид послуги включає дебетові та кредитові перекази [12]. Ці всі види переказів відносяться до платіжних послуг. Тобто платіжна послуга у Законі виступає родовим поняттям, об'єднуючим елементом всіх видів переказу коштів, та визначається Законом як передбачена діяльність надавача платіжних послуг із виконання чи супроводження платіжних операцій [13].

Втім, на думку юристів НБУ, потрібно удосконалити законодавче трактування поняття «переказу коштів» шляхом доповнення його суб'єктного складу підкресленням принципу обов'язковості надання фінансовим посередником цієї послуги (банківська установа чи інша фінансова організація, оператор поштового зв'язку), адже визначення понять і термінів має важливе практичне значення для побудови ефективних фінансових відносин, що виникають при здійсненні грошових переказів.

Найбільш типовими видами грошових переказів є наступні (рис. 1.1.).

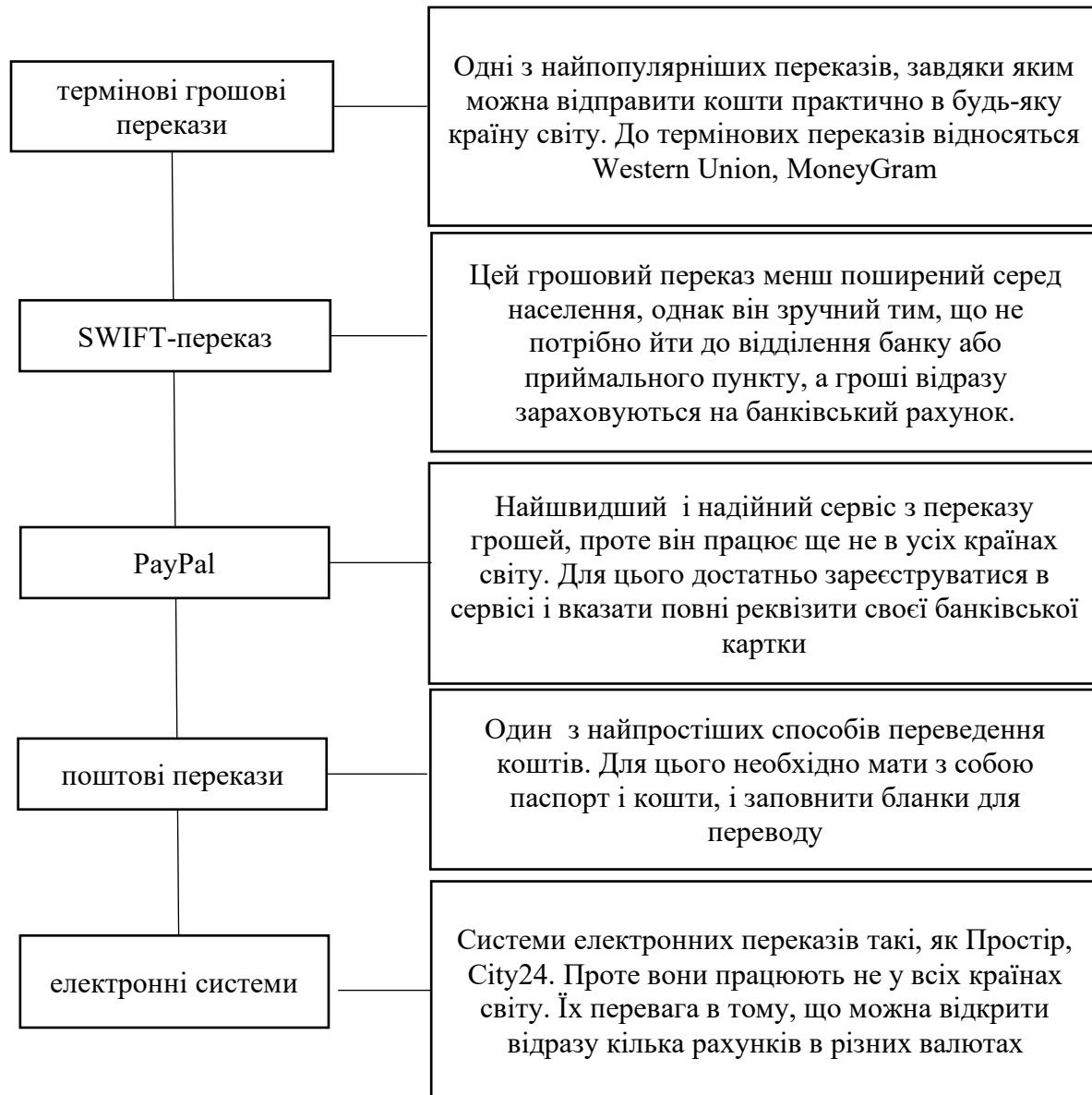

Рисунок 1.1. Основні види грошових переказів

Джерело: складено автором на основі [14]

Таким чином, суть грошового переказу, як фінансової послуги полягає в тому, що в результаті діяльності банківських чи інших фінансових установ, під час якої досягається мета здійснення грошових переказів, він здатен виконувати роль засобів задоволення потреб суб'єктів правових відносин у переміщенні грошових ресурсів. У структурі грошових переказів, крім безпосередніх учасників —

відправника та одержувача — завжди бере участь посередник, яким виступає фінансова організація або оператор платіжної системи. Цей посередник здійснює обробку та передачу коштів і за свої послуги стягує певну плату у вигляді банківської комісії, що є невід'ємною складовою процесу переказу.

1.2 Проблеми обліку грошових переказів: офіційні та неофіційні канали

Під платіжною системою розуміють сукупність механізмів, за допомогою яких забезпечується переказ грошових коштів від одного суб'єкта до іншого з метою здійснення розрахунків за різними видами зобов'язань. Платіжна система робить можливою організацію платіжної діяльності та банківських процесів, поєднує взаємопов'язані і взаємодіючі структурні елементи, що забезпечує цілісність виконуваних задач та функцій. Вона використовується для проведення певних фінансових операцій. Платіжні системи можуть забезпечувати здійснення платіжних операцій на різних видах фінансових ринків: грошовому, валютному, ринку капіталів тощо.

Платіжна система складається із комплексу апаратних, софтверних, телекомунікаційних технологій, які призначені для виконання фінансових операцій у безготівковій формі. До складу платіжної системи залучена велика кількість учасників фінансових відносин: банки, платіжні провайдери, центральний координуючий орган (переважно це центральний банк країни), процесингові центри, провайдери технічної інфраструктури, які забезпечують необхідну обчислювально-комунікаційну базу для здійснення платежів. Усі суб'єкти платіжної системи взаємодіють один з одним за певними правилами та угодами, спираючись на чітко визначені законодавчі вимоги та нормативно-правову базу. [15, с. 90].

Зважаючи на те, що більша частина платежів електронними грошима здійснюється у режимі онлайн через мережу Інтернет, банки та спеціалізовані

фінансові організації створюють власні платіжні системи на основі концепції електронних грошей, в яких міститься набір певних правил захисту споживачів від шахрайства, належні бар'єри входу в систему, тобто вимоги відносно авторизації і підтвердження платежу, також належно створене програмне забезпечення, мета діяльності якого є здійснювати такі фінансові розрахунки в режимі онлайн. Діяльність таких платіжних систем переважно узгоджується із центральним банком країни, в якій вони працюють або іншими регулюючими органами.

В Україні функціонування платіжних систем і систем розрахунків регулюються рядом нормативно-правових актів, основними з яких є наступні: Закони України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про платіжні послуги»; Постанови НБУ «Про затвердження Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів», «Про затвердження Положення про порядок здійснення оверсайту платіжної інфраструктури в Україні»; іншими законодавчими актами України і нормативно-правовими документами НБУ.

Законом України «Про платіжні послуги» встановлено, що «платіжна система – це система для виконання платіжних операцій з формальними і стандартизованими домовленостями та загальними правилами відносно процедур процесингу, клірингу чи виконання розрахунків між учасниками платіжної системи» [12].

В Україні грошовий переказ може здійснюватися як за допомогою внутрішньодержавних платіжних систем, де фінансова організація є резидентом країни та здійснює перекази лише в межах території України. Ці системи забезпечують ефективно та швидко переміщення коштів серед українських фінансових установ, сприяючи розвитку безготівкових розрахунків на національному рівні. У свою чергу, міжнародні платіжні системи дозволяють фінансовим організаціям, які можуть бути як резидентами, так і нерезидентами, здійснювати свою діяльність на території двох або більше країн. Вони

забезпечують організацію переказів коштів не тільки всередині однієї країни, але й між різними державами, що дозволяє ефективно здійснювати міжнародні грошові транзакції та розширювати можливості для глобальних фінансових операцій. Ці платіжні системи сприяють інтеграції національних економік у глобальний фінансовий ринок та надають можливість здійснювати міжнародні перекази з мінімальними витратами та високим рівнем безпеки [16].

Наразі в Україні функціонує безліч національних та міжнародних платіжних систем, розроблених як банками, так і небанківськими фінансовими установами. Одними з основних є внутрішньодержавні платіжні системи, створені Національним банком України, зокрема система електронних платежів (СЕП 4.0), яка забезпечує виконання міжбанківських платежів, а також Національна платіжна система «Український платіжний простір» (НПС «Простір»), що сприяє розвитку безготівкових розрахунків в Україні та забезпечує їх безпеку.

Національний банк України на основі зарубіжного досвіду почав проводити оверсайт платіжних систем та систем розрахунків для гарантування їхнього безперервного і стабільного функціонування. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги», діяльність НБУ з оверсайт включає [12]: моніторинг платіжної інфраструктури; оцінку платіжної інфраструктури на відповідність вимогам законодавства за міжнародними стандартами оверсайта; встановлення вимог в обмежень відносно діяльності платіжної інфраструктури; надання рекомендацій із питань вдосконалення діяльності платіжної інфраструктури чи застосування заходів впливу.

Відзначимо, що з моменту початку повномасштабного вторгнення та введення в Україні воєнного стану Національним банком України були встановлені обмеження на грошові перекази з України за кордон та на зняття готівки з рахунків у іноземній валюті. Зокрема, було визначено перелік країн, з якими співпраця була заборонена. До цього переліку належать: росія, Білорусь, Іран, Ірак, КНДР, Сирія і Куба. Крім того, було встановлено перелік невизнаних територій, з якими співпраця

також була заборонена: АР Крим, Республіка Абхазія, Придністровська Молдавська Республіка, Республіка Південна Осетія, Косово і Турецька Республіка Північного Кіпру.

У таблиці 1.1. наведені найбільш популярні платіжні системи в Україні.

Таблиця 1.1

Перелік найбільш популярних платіжних систем в Україні

№	Платіжна система	Платіжна організація	Країна походження платіжної організації
1	Система електронних платежів (СЕП)	НБУ	Україна
2	Простір	НБУ	Україна
3	MasterCard	MasterCard International	США
4	Visa	Visa International	США
5	Western Union	Western Union Financial Services	США / Франція
6	NovaPay	ТОВ «Пост Фінанс»	Україна
7	Поштовий переказ	ПАТ «Укрпошта»	Україна
8	Фінансовий світ	ТОВ «Українська платіжна система»	Україна
9	MoneyGram	MoneyGram Payment Systems, Inc	США
10	City 24	ТОВ «Фінансова компанія Фенікс»	Україна
11	RIA	Continental Exchange Solution, Inc	США

Джерело: складено автором на основі [17; 18]

Також були встановлені ліміти на Р2Р-перекази (переказ коштів із картки на картку) і «quasi cash» операції (поповнення електронних гаманців, брокерських чи форекс-рахунків, купівля віртуальних активів, оплата дорожніх чеків) українців. Так, станом на березень 2024 року, громадяни України з власних гривневих платіжних карток можуть надсилати грошові перекази фізичним особам за кордоном в межах ліміту 100 тис. грн. на місяць. Крім цього, громадяни України можуть здійснювати грошові перекази на картки за кордоном з власних валютних

платіжних карток в межах окремого ліміту у 100 тис. грн на місяць. Тобто загалом, якщо людина має кошти на гривневій та валютній картці, то вона може переказати до 200 тис. грн. на місяць (до 100 тис. гривень по кожній з карт) на картки родичам чи близьким, які перебувають тимчасово за межами України через війну [16].

Щодо операцій «quasi cash», то громадяни України мають можливість здійснювати такі операції лише за допомогою валютних платіжних карток у межах встановленого ліміту до 100 тис. грн в еквіваленті на місяць. Це обмеження дозволяє здійснювати певні фінансові операції, що наближені до готівкових, з використанням електронних платіжних інструментів, зокрема для поповнення електронних гаманців або переказів коштів. Однак, важливо зазначити, що проведення операцій «quasi cash» через гривневі платіжні картки наразі тимчасово заборонене. Це обмеження вводиться з метою контролю за фінансовими потоками та запобігання можливим маніпуляціям з коштами, що можуть вплинути на стабільність національної валюти та економічну ситуацію в країні.

Слід відмітити, що існують певні виключення. Так, відсутні обмеження на здійснення грошових переказів за кордон для оплати витрат, які пов'язані із лікуванням громадян України в медичних закладах, їх смертю, транспортуванням хворих і оплатою навчання за кордоном. Також з метою сприяння волонтерській діяльності, фізичні особи можуть переказувати іноземну валюту для купівлі низки товарів за кордоном в межах ліміту 400 тис. грн. на місяць. Такими товарами є шоломи, каски, бронежилети, захисний одяг, військова і тактична форма, військове і тактичне взуття, спальні мішки, оптичні прилади, безпілотні літальні апарати, каремати і засоби для надання медичної допомоги.

Крім того, також введені обмеження на зняття коштів з валютних рахунків. Так, в Україні можна зняти кошти з валютного рахунку у розмірі 100 тис. грн в еквіваленті на день. За кордоном теж можна зняти кошти з валютного рахунку у розмірі до 100 тис. грн в еквіваленті на день. Також встановлений ліміт щодо зняття валютної готівки з гривневих рахунків у розмірі 100 тис. грн на місяць.

На відміну від прямих іноземних інвестицій, потоки грошових переказів є складовою поточного рахунку платіжного балансу країни. Це означає, що перекази мігрантів мають важливу роль у вирівнюванні економічних дисбалансів, оскільки вони забезпечують стабільність потоку валютних коштів. Завдяки цим надходженням країни, що мають дефіцит у зовнішній торгівлі або інші економічні труднощі, можуть отримати важливу фінансову підтримку. У разі дефіциту торгівлі або загострення зовнішньої вразливості, перекази від мігрантів можуть стати важливим джерелом валютних надходжень, компенсуючи фінансові недостачі та допомагаючи зміцнити валютні резерви держави.

Зважаючи на сильні емоційні та соціальні зв'язки, які працівники мають із своїми рідними в країнах походження, грошові перекази часто розглядаються як стабільне і надійне джерело фінансування. Ці фінансові потоки зазвичай менш чутливі до економічних криз або змін в інвестиційних умовах, оскільки працівники за кордоном продовжують надсилати гроші своїм сім'ям, навіть в умовах глобальних або національних економічних труднощів. Таким чином, ці перекази створюють ефект стабільності, що позитивно впливає на загальний економічний клімат [19, с. 42-47].

Як наслідок, постійні грошові надходження можуть призвести до підвищення суверенних кредитних рейтингів країн, що отримують значні перекази, оскільки стабільні валютні потоки зменшують ризики для зовнішнього боргу. Це також сприяє зниженню витрат на запозичення як для урядів, так і для приватних компаній, оскільки наявність додаткових фінансових потоків створює більш сприятливі умови для кредитування.

Важливо також відзначити той факт, що бюджетні вигоди, які можуть виникати, коли грошові перекази витрачаються на товари, що оподатковуються. Оскільки великі суми грошей надходять на споживчі потреби родин, це підвищує попит на внутрішньому ринку, що стимулює економічну активність і забезпечує надходження податків до бюджету країни.

Як вже згадувалося раніше, у світовій практиці для багатьох країн грошові перекази є важливим джерелом фінансування та займають друге місце за величиною після прямих іноземних інвестицій. Однак для деяких країн, зокрема для України, останнім часом величина грошових потоків, що надходять від емігрантів, значно перевищує обсяги прямих іноземних інвестицій. Це свідчить про важливість грошових переказів як джерела фінансування, яке навіть у скрутні економічні часи може підтримати економічну стабільність країни. Проте потрібно зважати і на те, що прямі іноземні інвестиції здебільшого спрямовуються на інфраструктурні проєкти, збільшення програм великого та середнього бізнесу, що впливає на економічну привабливість держави.

Варто відзначити той факт, що грошові перекази мігрантів важко точно виміряти з таких причин, як [20]:

1. Неофіційні канали переказів. Часто частина грошових переказів здійснюється через неофіційні канали, які не проходять через банківські системи чи офіційні фінансові установи. Люди можуть надсилати кошти за допомогою особистих передач, за допомогою інших людей чи навіть через товари (бартер), що не підлягає реєстрації. Такі перекази важко відслідкувати або зафіксувати в офіційних статистичних даних.

2. Невизначена сума та частота переказів. Мігранти можуть здійснювати перекази нерегулярно або в малих сумах, що ускладнює підрахунок загального обсягу таких фінансових потоків. Крім того, не всі мігранти надають точну інформацію про розміри переказів або їх частоту, тому дані часто є неповними або неузгодженими.

3. Конвертація та коливання валют. При надісланні грошей через міжнародні перекази часто відбувається конвертація валют, і це може ускладнити точне вимірювання вартісної величини переказу через зміни валютних курсів. Курсова різниця може істотно змінити вартість переказів, що ускладнює визначення точної суми коштів, що надійшли.

4. Міжнародні обмеження та фінансові санкції. У країнах, де існують обмеження на міжнародні фінансові транзакції або де обмежено використання офіційних фінансових каналів, частина переказів може здійснюватися через альтернативні методи, які складно контролювати. Це включає в себе використання криптовалют, альтернативних платіжних систем чи вже згаданих фізичних грошових перевезень.

5. Проблеми зі збором і обробкою даних. Не всі країни мають ефективні системи збору статистики про грошові перекази, особливо якщо перекази здійснюються через неформальні канали або через місцеві фінансові установи, які не повідомляють про обсяги таких операцій на міжнародному рівні. Таким чином, дані, які доступні для аналізу, можуть бути неповними або неточними. Ця ситуація досить часто зустрічається саме в Україні, адже здебільшого мігранти, які роками пересилають кошти додому це люди, старші 60 років, які є досить консервативними та не довіряють офіційним механізмам для здійснення переказів. До того ж, використання офіційних каналів супроводжується комісійними витратами, які можна уникнути, використовуючи неофіційні способи переказів.

Ці фактори разом часто створюють складнощі при точному вимірюванні обсягів грошових переказів і аналізі їх впливу на економіку. Такий перебіг подій ускладнює також аналіз їхнього впливу на економіку, як країн, що отримують перекази, так і країн походження мігрантів.

1.3 Теоретичні підходи до аналізу впливу грошових переказів на економіку

Економічна стабільність є основним джерелом для функціонування будь-якого успішного суспільства, адже вона визначає життя окремих осіб, підприємств та урядів. Це базова умова для стабільного розвитку, створення нових робочих місць і загального процвітання. Економічна стабільність дарує відчуття безпеки і

впевненості, даючи можливість людям та підприємствам планувати своє майбутнє. У країнах із стабільною економікою, люди почуваються більш комфортно, роблячи довгострокові інвестиції, наприклад, купуючи житло або відкриваючи бізнес. Це, в свою чергу, стимулює економічну активність і прискорює зростання. Наприклад, у періоди економічної стабільності банки більш охоче надають кредити, що дозволяє підприємствам розширюватися та наймати нових працівників, що тим самим впливає на збільшення споживчих витрат і подальшому економічному зростанню.

У контексті швидких інноваційних змін, які охоплюють усі аспекти функціонування держав, закономірно відбуваються і зміни в підходах до забезпечення економічної стійкості. Деякі фактори втрачають свою значущість, в той час як інші набувають вирішального значення. Ситуація ускладнюється також поширенням численних кризових явищ та процесів по всьому світу, які постійно впливають на рівень економічної стійкості.

Поняття стійкості є базовим, оскільки без нього неможливо досягти економічного зростання та прогресивного розвитку суспільства [21]. Це поняття стало популярним у науковій літературі гуманітарної сфери, зокрема в економіці та розвитку суспільства, лише в кінці XX століття. Однак у технічних науках воно стало широко використовуватись ще в кінці XIX століття, після того як було сформульовано визначення стійкості та розроблено теореми про стійкість і нестійкість технічних систем.

Існують чотири основні підходи до трактування поняття "економічна стабільність", які сьогодні використовуються в економічній науці. Перший підхід передбачає застосування терміна "Steady state" (стабільний стан або стан стаціонарної стійкості), введеного Р. Солоу, що відображає умови динамічної рівноваги економічної системи. Чимало науковців, звертаються до поняття стійкого стану та рівноваги під час дослідження економічної стійкості [22]. Проте важливо зазначити, що термін "стійкість" не є тотожним рівновазі, хоча й характеризує процес, пов'язаний з рівновагою.

Другий підхід до економічної стабільності на мікрорівні, який є поширеним серед західних науковців, ототожнює економічну стійкість підприємства з його фінансовим станом. Вітчизняні дослідники, такі як В. Дергачьова, Д. Ковальов, Т. Сухорукова, З. Коробкова, Є. Коротков, А. Шеремет, Ю. Масленко, Н. Кульбака, І. Недін, І. Сенько [23], вважають, що фінансова стійкість формується через стабільне отримання прибутків підприємством, що дає йому можливість ефективно маневрувати коштами, забезпечуючи ритмічність та надійність матеріально-технічного постачання та виробничих процесів.

Третій підхід ґрунтується на концепції стійкого розвитку («sustainable development»), точка відліку для якої визначена в звіті Міжнародної комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку 1987 року. Ця концепція визначає стратегію розвитку суспільства як таку, що спрямована на збереження довкілля і забезпечення сталого існування цивілізації в умовах обмеженості ресурсів [24, с.43-44].

Четвертий підхід, який пов'язує економічну стабільність із зростанням, підтримується такими відомими економістами, як Дж.С. Міль, Й. Шумпетер, Р. Харррод, Ф. Котлер, Д. Морріс [21] та іншими. Вітчизняні науковці, зокрема А.С. Воронов, Н.В. Дова [25], вважають, що концепція економічної стійкості полягає в максимізації економічного зростання при мінімальних відхиленнях економічної системи від стану рівноваги. У цьому підході розвинене поняття "розвиток", що тлумачиться як збільшення кількісних характеристик соціально-економічної системи без обов'язкової уваги до її якісних змін.

Фінансові потоки, зокрема грошові перекази, можуть суттєво впливати на економічну динаміку, що спонукають уряди багатьох країн впроваджувати стимули для залучення грошових переказів та їх ефективного використання. Однак такі заходи є більш складними та проблемними в порівнянні з іншими, наприклад, щодо полегшення доступу до фінансових послуг чи зниження операційних витрат. Податкові пільги можуть стимулювати надходження грошових переказів, але одночасно вони можуть сприяти ухиленню від сплати податків [29]. Програми

спільного фінансування для залучення грошових переказів від мігрантів можуть спричинити відтік державних коштів від інших важливих сфер фінансування, а спроби націлити перекази на інвестиційні проекти не принесли значного успіху. Грошові перекази є приватними фондами, і тому їх слід розглядати як складову загальних доходів домашніх господарств. Замість того, щоб намагатися використовувати грошові перекази для стимулювання заощаджень чи інвестицій, оптимізацію видатків та збільшення заощаджень доцільно забезпечувати шляхом поліпшення загального інвестиційного клімату в країні.

Оскільки грошові перекази є важливим джерелом доходів для багатьох домогосподарств, їхній вплив на економіку країни є багатограним, проявляючись як у позитивних, так і в негативних наслідках.

Серед позитивних аспектів можна виділити такі [26, с.8]:

збільшення доходів населення: грошові перекази можуть значно підвищити доходи сімей, які залишилися в країні. Це може призвести до покращення рівня життя, підвищення споживчого попиту та сприяння розвитку малого та середнього бізнесу;

інвестиції: частина грошових переказів може бути спрямована на інвестиції в бізнес, нерухомість, освіту або охорону здоров'я. Такі інвестиції можуть стати важливим чинником для стимулювання економічного зростання, створення нових робочих місць та покращення соціальної інфраструктури. Вони також сприяють диверсифікації економіки та підвищенню її стійкості до зовнішніх економічних шоків;

зниження бідності: перекази можуть допомогти багатьом сім'ям вирватися з бідності, покращити умови життя і надавати можливості для освіти чи розвитку;

підтримка валютного курсу: перекази від мігрантів можуть сприяти стабільності валютного курсу, оскільки це додаткові валютні надходження в країну;

зменшення залежності від зовнішньої допомоги: завдяки переказам країна може знизити свою залежність від міжнародних донорів і кредиторів, що робить її фінансову ситуацію більш стійкою.

Негативний вплив грошових переказів мігрантів полягає у наступних наслідках [26, с.9]:

«голландська хвороба»: збільшення грошових переказів може спричинити ревальвацію національної валюти, що знижує конкурентоспроможність експорту країни, оскільки продукція стає дорожчою для закордонних покупців;

зниження стимулів до праці: перекази можуть зменшити мотивацію до активної трудової діяльності серед населення, особливо серед молодих людей, що може вплинути на загальний рівень продуктивності;

відтік капіталу: частина переказів може бути переведена за кордон, що створює ризики для національної економіки, адже це зменшує внутрішні інвестиції та економічну активність;

інфляція: збільшення обсягів грошових переказів може призвести до росту попиту на товари та послуги, що в свою чергу може викликати інфляційні процеси в економіці.

Отже, грошові перекази відіграють важливу роль в економіці країни, приносячи як користь, так і певні ризики, залежно від їхнього обсягу та способів використання. Водночас їхній загальний вплив визначається низкою факторів, серед яких можна виділити [2, с. 148]:

обсяг переказів – чим більший обсяг грошових переказів, тим більший їхній вплив на економіку країни;

способи використання переказів – спрямування коштів на інвестиції, споживчі витрати або соціальні програми може мати різний вплив на економіку;

збільшення доходів населення – перекази можуть підвищити рівень життя сімей, що залишилися вдома;

інвестиції – частина переказів може бути інвестована в бізнес, нерухомість чи освіту, що сприяє економічному розвитку;

зниження бідності – перекази можуть допомогти сім'ям вибратися з бідності і поліпшити їхні умови життя;

підтримка валютного курсу – надходження переказів можуть стабілізувати валютний курс країни;

зменшення залежності від зовнішньої допомоги інших країн – перекази можуть знизити залежність країни від міжнародної допомоги та кредитів;

зниження стимулів до праці – наявність грошових переказів може зменшити мотивацію до роботи, особливо серед молоді.

Таким чином, грошові перекази можуть слугувати потужним інструментом економічного розвитку та покращення добробуту населення. Водночас, їхній вплив не завжди однозначний, і важливо враховувати додаткові аспекти, зокрема такі як [27, с.133]:

вплив на гендерну рівність: перекази можуть позитивно впливати на жінок, сприяючи їхній освіті, підвищенню кваліфікації та відкриттю бізнесу, що сприяє зрівнянню прав жінок і чоловіків. Водночас, у деяких випадках, перекази можуть бути використані чоловіками для контролю чи маніпулювання дружинами;

вплив на ринок праці: Грошові перекази можуть стимулювати створення нових робочих місць і покращення кваліфікації працівників завдяки інвестиціям у навчання. Проте, відтік робочої сили за кордон може призвести до нестачі кваліфікованих кадрів, зменшуючи ефективність національної економіки;

вплив на соціальну та політичну ситуацію: Грошові перекази можуть знижувати рівень бідності та нерівності, а також фінансувати соціальні програми, що покращує рівень життя. Однак в деяких випадках ці кошти можуть бути використані для фінансування корупційних схем або сприяти посиленню соціальної нерівності в країні.

З огляду на вищезазначене, ці фінансові потоки відіграють важливу роль в економічному розвитку, проте їхній вплив на країну визначається ефективністю використання та управління.

Отже, економічна стабільність є ключовим елементом успішного функціонування суспільства, що визначає життя індивідумів, підприємств і урядів. Це основа для стійкого розвитку, створення робочих місць і загального процвітання. Коли економіка стабільна, люди та компанії відчують більше впевненості і можуть планувати своє майбутнє. Стабільне економічне середовище дає змогу громадянам здійснювати довгострокові інвестиції, що, в свою чергу, сприяє економічній активності і стимулює подальший розвиток. Грошові перекази мігрантів можуть мати різний вплив на економічну стабільність країни. У випадку, коли обсяги переказів стабільні й не зазнають різких коливань, вони сприяють підтриманню економічної стабільності.

У такому разі грошові перекази можуть стабільно підтримувати рівень валового внутрішнього продукту (ВВП) країни, не викликаючи значного зростання інфляції, безробіття чи інших негативних економічних явищ. Однак, будь-які різкі зміни в обсягах переказів, спричинені зовнішніми чинниками, можуть мати зворотний ефект. Різкі коливання в потоці переказів можуть призвести до нестабільності в основних економічних показниках, таких як рівень інфляції, безробіття чи валютний курс, що негативно позначиться на загальній економічній ситуації в країні. При певних умовах грошові перекази можуть сприяти інтенсивному економічному зростанню. Вони можуть стимулювати активізацію суспільного розвитку, що, у свою чергу, допомагає збільшувати ВВП країни. Перекази також можуть підтримувати розвиток ринкових механізмів, сприяючи формуванню соціально орієнтованої інфраструктури фінансових ринків, що дає поштовх до розвитку нових секторів економіки та підвищення добробуту населення.

Висновки до розділу 1

На основі дослідження, що було проведено в першому розділі вдалося встановити наступні твердження про те, що проблематика грошових переказів трудових мігрантів широко висвітлена в сучасній науковій літературі на глобальному та національному рівнях. Численні дослідження підтверджують, що ці перекази стали важливим чинником соціально-економічного розвитку країн-реципієнтів, включно з Україною.

У результаті дослідження глобальних процесів міграції та їхнього впливу на економіку можна зробити кілька важливих висновків, а саме: міграція, яка є ключовим компонентом глобалізаційних процесів, має суттєві економічні та соціальні наслідки, зокрема через відтік трудових ресурсів та зміни в попиті на робочу силу у країнах в які переїжджають громадяни тої чи іншої держави. Трудова міграція, яка є найпоширенішою формою міграції, є важливою складовою економічної стабільності як для країн-реципієнтів, так і для країн-донорів.

Міграція в умовах сьогодення включає як добровільні, так і вимушені переміщення осіб, що ускладнює правове трактування цього процесу. Проблеми, що виникають через різні класифікації мігрантів, потребують подальшого удосконалення правових норм і наукових підходів до аналізу міграційних потоків.

Грошові перекази мігрантів є значущим джерелом фінансової підтримки для родин в країнах походження, що робить їх важливим елементом стабільності економік, особливо країн, що розвиваються. Вони підтримують не лише добробут домогосподарств, а й позитивно впливають на макроекономічні показники, такі як рівень споживання, валютний курс і навіть соціально-економічну ситуацію в країні.

Водночас є і негативні аспекти, зокрема "голландська хвороба", яка може викликати ревальвацію національної валюти, що знижує конкурентоспроможність національного експорту. Також існують ризики для ринку праці, а саме зниження стимулів до активної трудової діяльності молоді, яка все своє життя бачила

картину, коли «родичі» надсилають фінансові перекази закордону та відтік капіталу.

Що стосується обліку грошових переказів, то, як вже згадувалося раніше існують також значні труднощі у вимірюванні точних обсягів, оскільки частина переказів надходить через неофіційні канали, які не завжди враховуються в офіційній статистиці. Крім того, сезонні коливання, зміни в міграційних потоках та економічні фактори, такі як війна або кризи, можуть суттєво впливати на величину переказів, що ускладнює визначення їхнього реального обсягу.

Таким чином, грошові перекази мігрантів можуть відігравати як стабілізуючу, так і потенційно дестабілізуючу роль у економіках, залежно від масштабів їхніх надходжень та способів використання. Важливо зосередитись на оптимізації використання цих потоків через фінансові стимули та політики, що сприяють зростанню інвестицій і покращенню економічної стабільності.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ МІГРАНТІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ

2.1 Аналіз динаміки та впливу грошових переказів на економіку України

Грошові перекази мігрантів є одним із ключових джерел валютних надходжень в Україну, що підтримують купівельну спроможність населення та стабільність економіки. Вони відіграють особливо важливу роль у періоди економічної нестабільності, шоків, коли внутрішні джерела доходів населення скорочуються через кризові явища, високий рівень інфляції або спад виробництва.

Аналіз динаміки грошових переказів мігрантів в Україну проведемо за даними на рис. 2.1.

Рисунок 2.1. Динаміка грошових переказів мігрантів в Україну та їх доля у ВВП країни, млн.дол.США

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних НБУ [28]

Задля кращого розуміння ролі міжнародних трансферів від мігрантів доцільно буде розглянути аналіз динаміки грошових переказів в Україну, починаючи з 2008 року.

За даними на рисунку 2.1 видно, що з 2008 по 2021 рік обсяг грошових переказів в Україну демонстрував переважно зростаючу тенденцію, з окремими періодами спаду. У 2008 році обсяг переказів становив 6177 млн дол. США, а в 2021 році досягнув рекордного значення – 14019 млн дол. США.

Проте у 2022-2023 роках спостерігалось зниження обсягу грошових переказів до 12543 млн дол. у 2022 році та 11292 млн дол. у 2023 році. Це може бути пов'язано з наслідками війни, економічними викликами та змінами у потоках міграції. Прогноз на 2024 рік свідчить про подальше зниження переказів до 9508 млн дол., що може вказувати на поступову адаптацію мігрантів до нових умов або зміни у структурах надходжень.

Частка грошових переказів у ВВП коливалася від 3,4% у 2008 році до 8,5% у 2018 році, після чого почала знижуватися. Найвищий показник зафіксований у 2018 році – 8,5% ВВП, що свідчить про значну залежність економіки України від трудової міграції.

У 2014-2015 роках спостерігався різкий стрибок цього показника, що, швидше за все, було викликано економічною кризою та девальвацією гривні після початку військового конфлікту на Донеччині. З 2019 року частка переказів у ВВП почала поступово зменшуватись, досягнувши 7% у 2021 році, що може свідчити про стабілізацію інших джерел надходжень у країну або зменшення темпів міграції.

Оцінюючи вплив зовнішніх факторів на динаміку грошових переказів мігрантів в Україну та їх долю у ВВП країни варто зауважити, що фінансова криза 2008-2009 років призвела до зменшення переказів у 2009 році до 5370 млн дол. Одночасно, період зростання динаміки грошових переказів мігрантів в Україну та їх частки у ВВП країни у 2010-2013 роках зумовлені стабілізацією світової економіки, що сприяло відновленню потоків переказів. Криза 2014-2015 років, яка

характеризується як економічний спад, а також девальвація гривні збільшили залежність України від переказів. Зростання переказів протягом 2016-2019 років зумовлено активізацією трудової міграції, особливо в країни ЄС, що збільшило грошові потоки. У період пандемії COVID-19 у 2020-2021 роках відбулося незначне зменшення темпів зростання, але перекази залишались стабільним джерелом доходів. Війна у 2022-2023 роках зумовила зменшення обсягів переказів через зміну структури міграції та фінансових потоків. Для порівняння даних наступним кроком представлені приватні грошові перекази з-за кордону за останні декілька років.

Обсяги приватних грошових переказів з-за кордону за останні 5 років змістовно описано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяги приватних грошових переказів із-за кордону (млн дол. США)

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
Приватні перекази (2.+ 3.)	11980	14019	12543	11292	9508
1. Оплата праці	11738	13591	12842	11126	7831
у тому числі:					
1.a витрати мігрантів у країні перебування	2668	3195	3287	2762	1827
1.b податки у країні перебування	565	846	953	913	692
2. Чиста оплата праці (1. - 1.a - 1.b)	8505	9550	8602	7451	5312
3. Приватні трансферти	3475	4469	3941	3841	4196
у тому числі:					
Грошові перекази робітників, що працюють за кордоном більше року	1163	1907	1682	1800	2142
Інші приватні трансферти	2312	2562	2259	2041	2054

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних НБУ [28]

Так, за період 2020-2024 років спостерігається нестабільна динаміка грошових переказів в Україну. У 2021 році обсяг переказів досягнув рекордного рівня – 14019 млн дол. США, що на 17% більше, ніж у 2020 році (11980 млн дол. США). У 2022-2023 роках відбулося зменшення грошових надходжень до 12543 млн дол. у 2022 році та 11292 млн дол. у 2023 році. Аналіз даних на 2024 рік

свідчить про значне зниження обсягу переказів до 9508 млн дол., що може бути наслідком змін у структурі міграції та макроекономічної ситуації. За даними Міжнародної організації з міграції (ІОМ), близько 4,4 мільйона українців в 2024 році повернулися до своїх домівок в Україні [29]. З них, приблизно 24% повернулися саме з-за кордону. Також важливим фактором в зменшенні кількості переказів відіграє той факт, що за три роки великої війни українці, що вимушено покинули свої території, вже облаштувалися та інтегрувалися закордоном, перевізши до себе родини. В таких нових умовах, мігрантам більше не потрібно надсилати кошти в Україну близьким, адже всі рідні вже знаходяться поруч та всі витрати перенеслися безпосередньо у країну їхнього перебування.

Аналіз оплати праці мігрантів показав, що максимальний обсяг оплати праці мігрантів був зафіксований у 2021 році – 13591 млн дол. США, після чого розпочався спад. У 2022 році показник знизився до 12842 млн дол., а у 2023 році – до 11126 млн дол. У 2024 році наглядним є ще більше падіння – до 7831 млн дол. Це в свою чергу, також може свідчити про зменшення трудової міграції через війну та повернення частини мігрантів в Україну, скорочення обсягів грошових переказів через втрату роботи мігрантами у приймаючих країнах.

Показник чистої оплати праці (тобто реальні надходження після витрат мігрантів у країні перебування та сплачених податків) також демонструє спад. Так, у 2021 рік – 9550 млн дол. був піковим показником, у 2022 році показник скоротився до 8602 млн дол. (-10%), у 2023 році - до 7451 млн дол. (-13%). У 2024 році – 5312 млн дол. (-29% порівняно з 2021 роком).

Тенденція свідчить про зростання витрат мігрантів у країні перебування, що може бути пов'язано із підвищенням вартості життя у країнах ЄС, зростанням податкового навантаження на заробітчани, інтеграцією частини мігрантів у приймаючі суспільства, що призводить до зменшення грошових переказів в Україну.

Приватні трансфери включають грошові перекази від мігрантів, що працюють за кордоном більше року, а також інші приватні трансфери (підтримка родичів, благодійні пожертви тощо). Тенденція цих переказів показує наступне: у 2021 році приватні трансфери зросли до 4469 млн дол., однак у 2022-2023 роках відбулося зниження до 3941-3841 млн дол., у 2024 році – зростання до 4196 млн дол., що також пояснюється адаптацією мігрантів та поступовим відновленням економіки.

Окремо слід звернути увагу на грошові перекази працівників, які перебувають за кордоном більше року. У 2021 році показник зріс до 1907 млн дол., але у 2022-2023 роках впав до 1682-1800 млн дол. У 2024 році показник склав 2142 млн дол., що свідчить про зростання економічної активності українців за кордоном, закріплення нових мігрантів на ринку праці.

Аналіз каналів отримання приватних грошових переказів з-за кордону за останні 5 років представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Сума приватних грошових переказів із-за кордону в розрізі каналів
отримання (млн дол. США)**

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
Офіційні канали	7409	8134	7092	5998	5465
у тому числі:					
заробітна плата, отримана з-за кордону	3757	4043	3084	2988	2444
інші приватні перекази	3652	4091	4008	3010	3021
- через коррахунки банків	958	934	640	559	524
- через міжнародні платіжні системи	2694	3157	3368	2451	2497
Неформальні канали	4571	5885	5451	5294	4043

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних НБУ [38]

За період 2020-2024 спостерігається зниження обсягів переказів через офіційні канали, а також скорочення неформальних потоків. Офіційні канали у 2021 році досягли піку – 8134 млн дол., після чого їхній обсяг почав скорочуватися, і в 2024 році очікується лише 5465 млн дол. Неформальні перекази також зростали до 2021 року (5885 млн дол.), але у 2024 році прогнозується суттєве скорочення до

4043 млн дол. Ці зміни зумовлені багатьма факторами, що виникли внаслідок великої війни. Як згадувалося раніше, багато сімей возз'єдналося закордоном і потреба в грошових переказах в Україні зникла. Варто зауважити ще той факт, що в європейських країнах було впроваджено більший нагляд за такими транзакціями у межах боротьби з тіньовими потоками. Нарешті, діджиталізація і нові банківські політики сприяють переходу до формальних каналів, проте не компенсують загальне падіння обсягів, зумовлене вищезгаданими факторами.

Перекази через офіційні канали (банки, міжнародні платіжні системи тощо) досягли найбільшого рівня у 2021 році – 8134 млн дол., але у 2024 році очікується їхнє падіння на 33% (до 5465 млн дол.).

Детальний аналіз структури офіційних переказів показав, що заробітна плата, отримана з-за кордону мала пікове значення у 2021 році – 4043 млн дол. (пік), далі відбувалося скорочення даного показника у 2022 році до 3084 млн дол. (-24%), у 2023 - до 2988 млн дол. (-3%), у 2024 рік до 2 444 млн дол. (-18%). Причини падіння – це, перш за все, скорочення кількості тимчасових заробітчан через повномасштабну війну, втрата робочих місць через економічний спад у країнах-реципієнтах та зменшення зарплат у певних секторах (наприклад, у будівництві, логістиці).

Інші приватні перекази залишаються відносно стабільними, однак у 2023 році спостерігається їхнє зниження: обсяг переказів скоротився з 4,091 мільярда доларів у 2021 році до 3,010 мільярдів доларів у 2023 році. Банківські перекази через коррахунки поступово зменшуються (з 934 млн дол. у 2021 до 524 млн дол. у 2024). Міжнародні платіжні системи (Western Union, MoneyGram тощо) залишаються основним каналом, проте їхній обсяг також впав після 2021 року.

Неформальні перекази (готівка, передача через знайомих, нелегальні фінансові сервіси) демонстрували значне зростання у 2021 році – 5885 млн дол. (найвищий рівень), але потім почали зменшуватися – у 2022 році до 5451 млн дол. (-7%), у 2023 до 5294 млн дол. (-3%), у 2024 до 4043 млн дол. (-24% відносно 2021

року). Основні фактори впливу – це жорсткіший контроль за неформальними переказами в країнах ЄС (банки ретельніше відстежують транзакції), переорієнтація мігрантів на офіційні платіжні системи (через зручність та безпеку) та скорочення доходів у мігрантів (зменшило загальний обсяг переказів, у тому числі неофіційних).

Для оцінки впливу грошових переказів трудових мігрантів на національну економіку порівнюємо обсяг переказів з прямих іноземних інвестицій.

Динаміка ПІІ в Україні була вкрай нестабільною, з періодами стрімкого зростання та різких падінь. 2008 рік став піковим за обсягом ПІІ – 10,913 млн дол. Це період перед світовою фінансовою кризою, коли інвестори ще проявляли значний інтерес до української економіки. В той час, як 2009 рік характеризується різким падінням показника ПІІ до 4,816 млн дол. через глобальну економічну кризу. 2010-2012 рр. характеризується поступовим відновленням, із зростанням до 8,401 млн дол. у 2012 році. Розглянемо загальну динаміку прямих іноземних інвестицій за даними рис. 2.2.

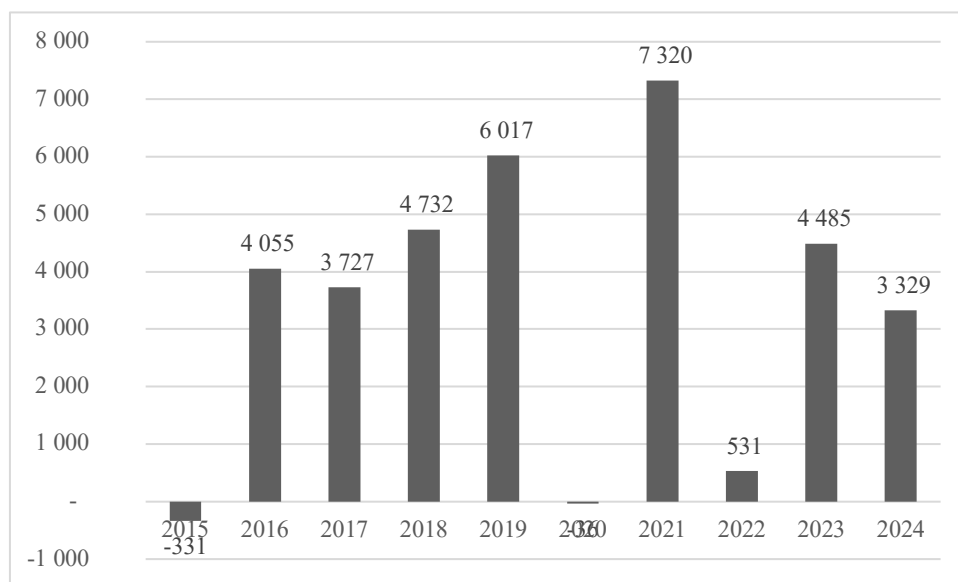

Рисунок 2.2. Динаміка прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних НБУ[30]

Для аналізу динаміки прямих іноземних інвестицій в Україну використано дані із сайту Національного банку України, а саме річні дані прямих інвестицій в Україну, починаючи з 2015 року включно до 2024 року.

2015 рік показує значний відтік інвестицій і свідчить про серйозну економічну нестабільність, що в свою чергу була обумовлена політичною кризою, анексії Криму та початком війни на сході в 2014 році. Починаючи з 2016 року та до 2019 р відбувалося поступове відновлення ПІІ в економіку нашої країни, із приростом до 6,017 млн дол. у 2019 році. У 2020 році був зафіксований різкий спад ПІІ -36 млн дол., що, в свою чергу, пояснюється впливом пандемії COVID-19. Наступний 2021 рік показав значний приріст до 7,320 млн дол., що є найбільшою сумою інвестицій за порівнювальний період. Таку різку зміну та приріст, можна пояснити тим, що о 2021 році світ вже навчився жити в нових умовах та реаліях пандемії та відновив інвестиційні програми та повернув залучення інвесторів. Після часткового прийняття пандемії в 2022 році на Україну та частково і на весь світ чекали нові випробування, а саме повномасштабне вторгнення росії в Україні, що і пояснює таке падіння ПІІ в Україну, а у 2023-2024 рр. характерне часткове відновлення до 3,329 млн дол. у 2024.

Після аналізу динаміки прямих іноземних інвестицій не менш важливо буде порівняти ці дані із даними про грошові перекази від мігрантів за останні 5 років, адже в Україні такі перекази мають вагомий вплив на достаток домогосподарств та економіку вцілому. Для детального аналізу динаміки прямих інвестицій та грошових переказів від мігрантів було побудовано наступний графік, що зображено на рисунку 2.3.

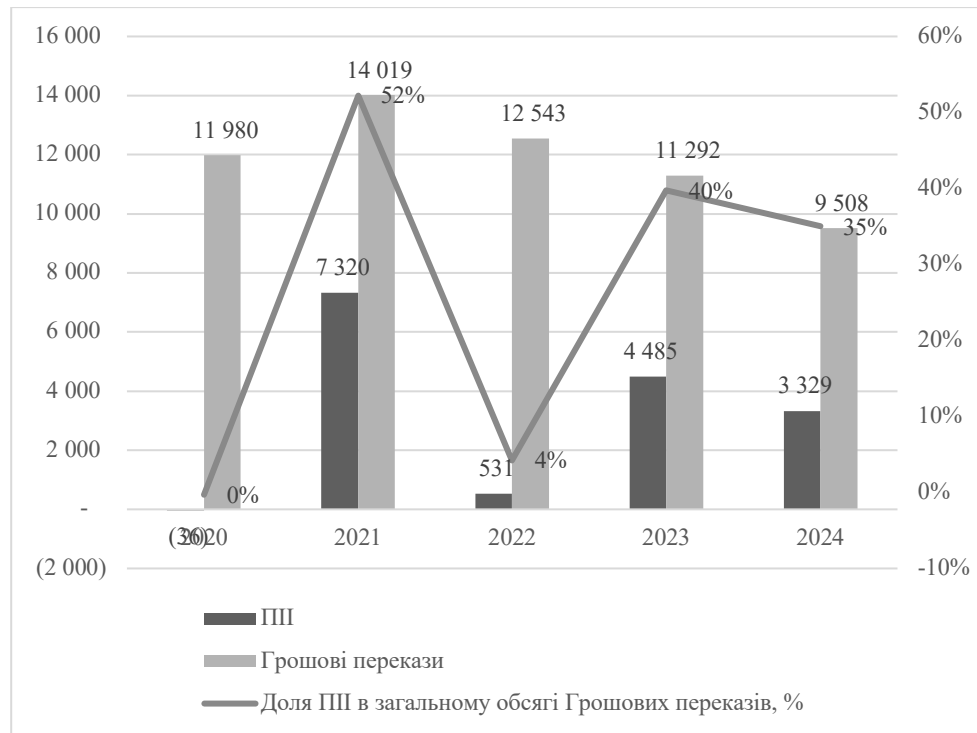

Рисунок 2.3. Динаміка грошових переказів мігрантів в Україну на ПІІ у період з 2020 по 2024 р.

Джерело: складено і розраховано автором на основі даних НБУ [30,28]

За даними рисунку видно, що грошові перекази мігрантів суттєво перевищують ПІІ у всі роки. Частка ПІІ у порівнянні з грошовими переказами нестабільна: від негативного значення у 2020 році (0%) до максимуму у 2021 році (52%).

У 2020 році ПІІ були навіть від'ємними, що означає, що грошові перекази були єдиним стабільним джерелом валютних надходжень. У 2021 році частка ПІІ у грошових переказах зросла до 52% – найбільший показник за період, що свідчить про високу інвестиційну активність. У 2022 році різке падіння до 4%, що вказує на згортання інвестицій через війну. У 2023-2024 роках спостерігається стабілізація на рівні 35-40%, але ПІІ все ще значно менші за грошові перекази мігрантів.

Аналіз даного графіку дозволив помітити, що перекази грошових коштів від мігрантів значно переважають ПІІ. Перекази є стабільними до економічних коливань та шоків, в той час як ПІІ досить сильно залежать від них. Така ситуація є

проблемою для України, адже збільшення грошових переказів це збільшення масової міграції українців, зменшення робочого капіталу, а також такий стан речей має значний вплив на демографічні проблеми, які й без того є серйозною проблемою для України, враховуючи велику кількість загиблих та поранених унаслідок війни.

Якщо детальніше розглянути цю ситуацію та використання даних коштів українськими сім'ями, то варто відмітити, що через мало обізнаність у фінансовій грамотності більшість домогосподарств не вкладають такі кошти в бізнес, власний розвиток або ж інвестиції в активи, які в майбутньому зможуть продукувати дохід. В більшості випадків, перекази від близьких із закордону витрачаються на задоволення поточних потреб і часто, як б не хотілося це визнавати, але можна спостерігати, як молоді українці, отримуючи підтримку від батьків, що працюють за кордоном, не мають стимулу для особистісного розвитку та професійного зростання. Проте, в свою чергу, потрібно згадати, що українці виїжджають закордон здебільшого не із власного бажання, а через фінансові труднощі, які в них виникають в Україні та звинувачувати їх у недоцільності витрат теж неможливо.

У світлі цих обставин, необхідно державі задуматися над заходами, які могли б сприяти зменшенню еміграції, або ж запровадити державні програми, що стимулювали б людей інвестувати кошти, отримані з-за кордону, у розвиток власного бізнесу та економічну активність всередині країни.

Отже, грошові перекази відіграють важливу роль в економіці України, особливо у періоди економічної нестабільності. Максимальна залежність від переказів спостерігалася у 2018 році (8,5% ВВП), після чого вона поступово зменшувалась. Спад у 2022-2024 роках може бути наслідком змін у міграційних процесах, стабілізації економіки та можливого повернення частини українців із-за кордону. Чиста оплата праці мігрантів скорочується через зростання витрат та податків у країнах перебування. Приватні трансферти залишаються стабільним джерелом фінансових надходжень, а у 2024 році прогнозується їх зростання.

Скорочення обсягів грошових переказів у 2024 році свідчить про необхідність посилення економічної політики в Україні для зменшення залежності від мігрантів. Одночасно очевидна тенденція яка свідчить, що офіційні перекази скорочуються через економічні проблеми та зміну характеру міграційних потоків. Перекази через міжнародні платіжні системи залишаються ключовим каналом, хоча їхній обсяг також скорочується. Неформальні канали поступово втрачають популярність, що є позитивним фактором для економіки України, адже більше грошей проходить через легальні фінансові інститути. Грошові перекази мігрантів є стабільним джерелом валютних надходжень, тоді як ПІІ мають значні коливання. ПІІ відстають від грошових переказів у всі роки, що свідчить про низьку інвестиційну привабливість України, особливо в умовах війни. Зростання частки ПІІ у 2021 році – свідчення покращення економічного клімату після COVID-19, але ця тенденція була зруйнована війною. Для збільшення ПІІ необхідні стимули для інвесторів, такі як гарантії захисту капіталу, покращення бізнес-клімату та післявоєнне відновлення. Загалом, грошові перекази мігрантів залишаються важливішим джерелом валютних надходжень для України, ніж ПІІ, що свідчить про залежність економіки від трудової міграції.

У майбутньому Україна має розробляти стратегії для зменшення залежності від грошових переказів, стимулюючи внутрішнє виробництво та інвестиції, адже грошові перекази залишаються важливим джерелом валютних надходжень, але для стійкого економічного розвитку країні необхідно зміцнювати власні фінансові механізми.

2.2 Розробка інструментів прогнозування та аналізу грошових переказів за допомогою ARIMA моделі.

В літературі, присвяченій аналізу часових рядів, описується велика кількість прогнозних моделей, однак популярними останнім часом стали ARIMA-моделі

(Autoregressive Integrated Moving Average), за допомогою яких пояснюється поведінка часового ряду, ґрунтуючись лише на його значеннях за попередні періоди часу. Також ARIMA-моделі добре описують стаціонарні та нестаціонарні часові ряди. Вони краще за інші інструменти підходять для прогнозування часових рядів, тому що ARIMA-моделі мають чітке математико-статистичне обґрунтування.

ARIMA-моделі відносять до класу універсальних лінійних моделей, які у собі поєднують дві моделі: рушійного середнього; авторегресії.

В зв'язку із останніми важкими подіями в Україні, а саме початком повномасштабного вторгнення росії в Україну та, в результаті, збільшенням кількості громадян, які були вимушені покинути рідну країну, грошові перекази від мігрантів стали одним із важливих джерелом надходжень коштів в Україну. Задля вивчення динаміки таких переказів, ми проаналізували дані за період із 2018 по 2024 роки, а саме динаміку обсягів приватних грошових переказів, які працюють за межами країни. Дана інформація дозволить визначити тренди та коливання, що можуть бути пов'язані з економічними та політичними подіями.

Одним з дієвих методів для аналізу часових рядів є ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average). Для аналізу динаміки грошових переказів від українців, що працюють за кордоном, особливо після останніх змін, викликаних зовнішньополітичними подіями, ARIMA-модель виступає оптимальним варіантом моделювання для прогнозування. Для цієї роботи буде проведено аналіз помісячних даних грошових переказів у період з 2018 по 2024 роки з використанням ARIMA моделі в програмному середовищі Eviews. Такий підхід дозволить не тільки зрозуміти поточні тенденції, але й передбачити можливі зміни в майбутньому.

Побудова ARIMA-моделі часового ряду складається з наступних етапів (рисунок 2.4.)

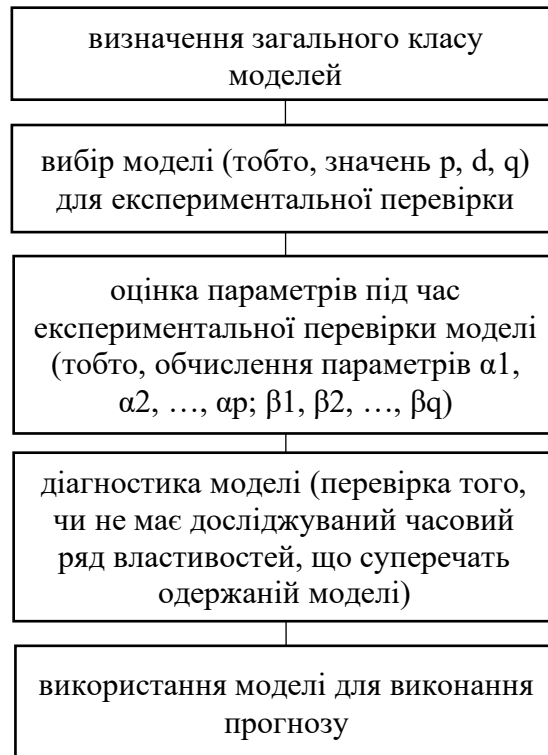

Рисунок 2.4. Етапи побудови ARIMA-моделі часового ряду

Джерело: складено автором на основі [31]

На етапі визначення моделі потрібно виконати перевірку часового ряду на стаціонарність. З цією метою використовується найчастіше візуальний аналіз вибіркової автокореляційної (ACF) та часткової автокореляційної (PACF) функцій.

На етапі визначення моделі потрібно виконати перевірку часового ряду на стаціонарність. З цією метою найчастіше використовується візуальний аналіз вибіркової автокореляційної (ACF) та часткової автокореляційної (PACF) функцій. У даному випадку для аналізу стаціонарності було побудовано корелограми ACF та PACF для ряду перших різниць. Результати наведено нижче на рис. 2.5.

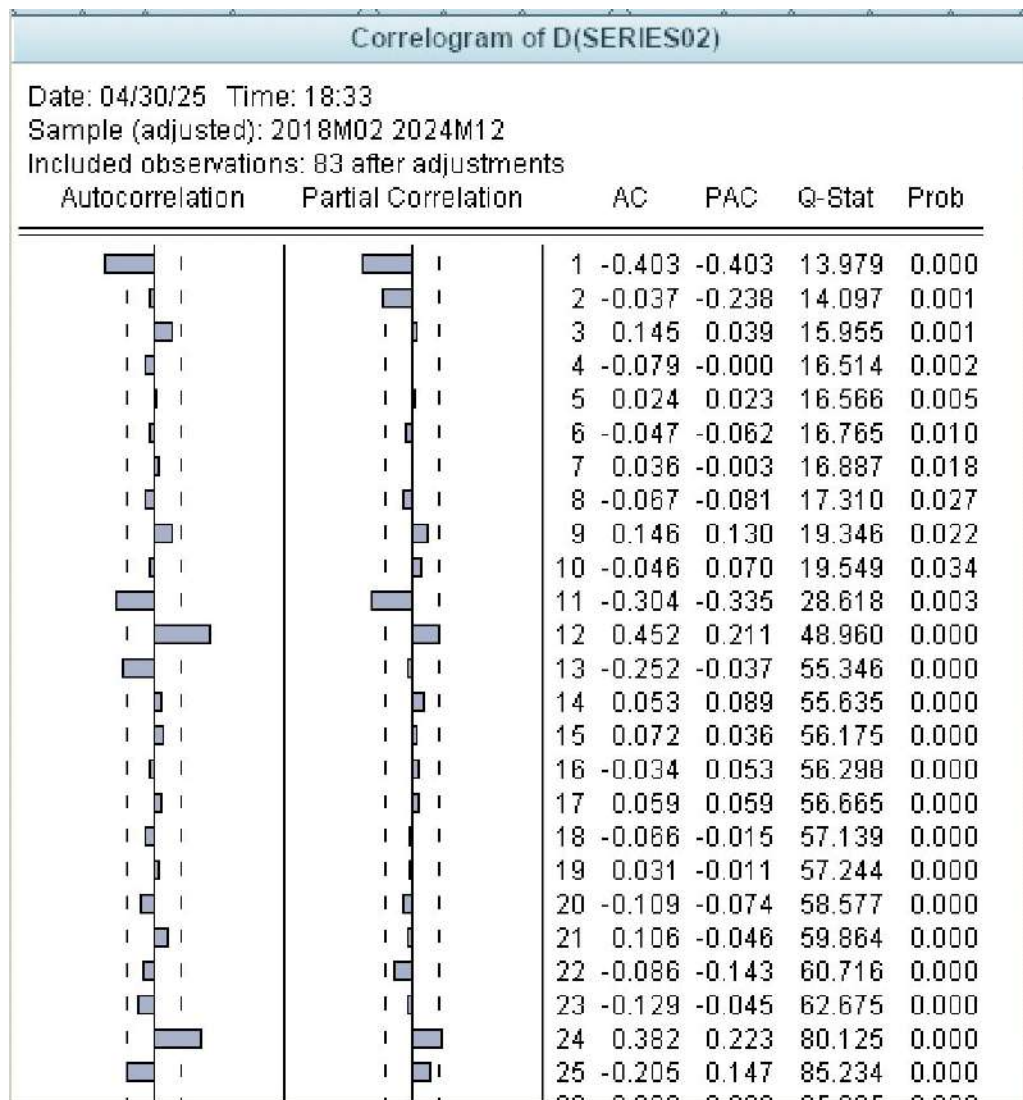

Рисунок 2.5. Результати побудови корелограми автокореляційної та часткової автокореляційної функцій для ряду перших різниць.

Джерело: побудовано автором на основі даних у програмі Eviews

На основі аналізу значень ACF та PACF виявлено наявність статистично значимих лагів: зокрема, в PACF виділяються 1-й, 11-й та 24-й лаги, тоді як в ACF – 1-й, 11-й, 12-й, 13-й та 24-й лаги. Це свідчить про наявність змішаних компонент AR та MA у процесі. Для кращого уточнення специфікації моделі було проведено тестування, під час якого було виявлено, що найнижче значення критерію Акаїке (AIC) помічається при включенні одного лагу авторегресії (AR(1)). Після цього

було проведено тестування для виявлення найнижчого значення критерію Шварца (SC). Найнижче значення було отримане при виключенні одного лагу (MA(1)).

Проведені тести на значимість та їх значимість лагів та їх оцінки за критеріями Шварца та Акаїка, дозволяють зробити висновок про кінцеву специфікацію моделі: AR (1) , MA(1). Результати тесту Дікі-Фулера зображено на рис. 2.6.

Augmented Dickey-Fuller Unit Root Test on SERIES02			Augmented Dickey-Fuller Unit Root Test on D(SERIES02)		
Null Hypothesis: SERIES02 has a unit root Exogenous: Constant Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)			Null Hypothesis: D(SERIES02) has a unit root Exogenous: Constant Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)		
	t-Statistic	Prob.*		t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-1.617838	0.4690	Augmented Dickey-Fuller test statistic	-9.516452	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.512290		Test critical values: 1% level	-3.513344	
5% level	-2.897223		5% level	-2.897678	
10% level	-2.585861		10% level	-2.586103	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.			*MacKinnon (1996) one-sided p-values.		
Augmented Dickey-Fuller Test Equation Dependent Variable: D(SERIES02) Method: Least Squares Date: 04/30/25 Time: 18:32 Sample (adjusted): 2018M03 2024M12 Included observations: 82 after adjustments			Augmented Dickey-Fuller Test Equation Dependent Variable: D(SERIES02,2) Method: Least Squares Date: 04/30/25 Time: 18:33 Sample (adjusted): 2018M04 2024M12 Included observations: 81 after adjustments		

Рисунок 2.6. Результати тесту Дікі-Фулера для оцінки стаціонарності ряду

Джерело: побудовано автором на основі даних у програмі Eviews

За результатами тесту Дікі-Фулера, ряд TRANSFERS не є стаціонарним в рівнях, оскільки значення p-value більше 5% (p-value = 0.4690). Це свідчить про наявність одиничного кореня у ряді, тобто про його нестаціонарність. Після проведення операції перших різниць та повторний тест Дікі-Фулера, можемо зробити висновок про стаціонарність ряду, оскільки значення p-value стало менше 5% (p-value = 0.0000). Це дозволяє зробити висновок, що перша різниця ряду є стаціонарною, тобто ряд має порядок інтегрування $d = 1$. Для ідентифікації потенційних параметрів p , d та q для моделі ARIMA, використовують автокореляційну функцію (ACF) та часткову автокореляційну функцію (PACF), де:

p — порядок компонента авторегресії.

d — ступінь першої диференціації, необхідний для досягнення стаціонарності.

q — порядок компонента ковзної середньої.

Після проведення тесту Дікі-Фуллера та аналізу ACF і PACF, було здійснено визначення параметрів ARIMA моделі, що включає встановлення порядку інтегрування, а також параметрів авторегресії та ковзної середньої (див. рис.2.7).

Dependent Variable: D(TRANSFERS)
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - BHHH)
Date: 04/30/25 Time: 18:37
Sample: 2018M02 2024M12
Included observations: 83
Convergence achieved after 20 iterations
Coefficient covariance computed using outer product of gradients

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.888240	4.167272	-0.213147	0.8318
AR(1)	-0.105170	0.244480	-0.430178	0.6682
MA(1)	-0.387824	0.220522	-1.758667	0.0825
SIGMASQ	4131.571	634.2141	6.514473	0.0000
R-squared	0.199421	Mean dependent var	-0.433735	
Adjusted R-squared	0.169019	S.D. dependent var	72.27491	
S.E. of regression	65.88447	Akaike info criterion	11.26374	
Sum squared resid	342920.4	Schwarz criterion	11.38031	
Log likelihood	-463.4451	Hannan-Quinn criter.	11.31057	
F-statistic	6.559523	Durbin-Watson stat	2.011487	
Prob(F-statistic)	0.000512			

Рисунок 2.7. Ідентифікація параметрів ARIMA моделі

Джерело: побудовано автором на основі даних у програмі Eviews

Параметри моделі ARIMA були визначені як (1,1,1), де порядок інтегрування $d = 1$ встановлено на основі тесту Дікі-Фуллера, а значення p та q обрано за результатами аналізу ACF та PACF. Оцінювання моделі методом максимальної правдоподібності показало, що коефіцієнт при MA(1) є статистично наближеним до значущості на рівні 10% ($p\text{-value} = 0.0825$), тоді як коефіцієнт при AR(1) — незначущий ($p\text{-value} = 0.6682$). Значення інформаційних критеріїв (Akaike = 11.26; Schwarz = 11.38) свідчать про прийнятну специфікацію моделі для подальшої перевірки її адекватності.

Після цього здійснюється аналіз коренів характеристичного полінома з метою перевірки стійкості та інвертованості моделі. Для ARIMA моделей ця перевірка є обов'язковою, оскільки дозволяє переконатися, що оцінена модель є математично коректною та придатною для прогнозування. Аналіз коренів характеристичного полінома зображено на рис. 2.8.

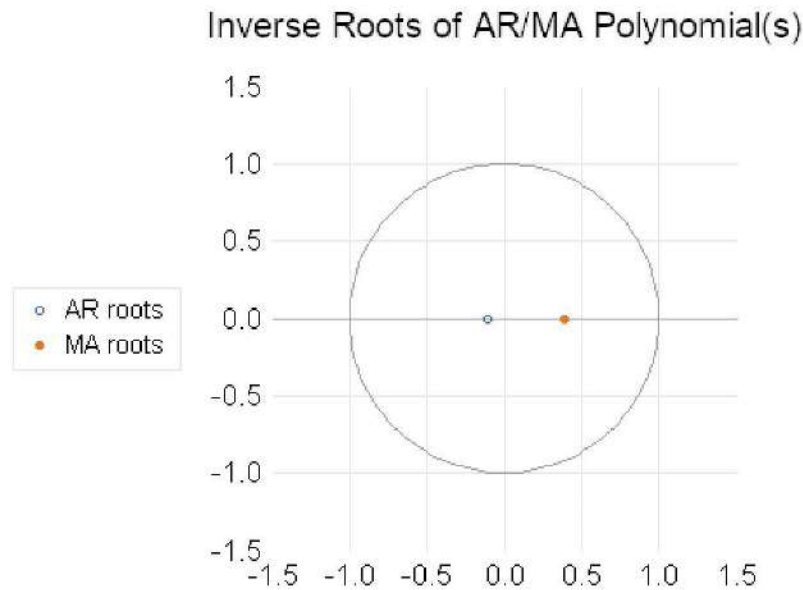

Рисунок 2.8. Обернені корені характеристичного полінома ARIMA моделі

Джерело: побудовано автором на основі даних у програмі Eviews

На графіку видно, що усі обернені корені розташовані всередині одиничного кола, що свідчить про те, що відповідні (прямі) корені характеристичного полінома знаходяться за межами одиничного кола. Це підтверджує виконання умов стійкості для AR-частини та інвертованості для MA-частини моделі. Таким чином, модель є математично коректною та придатною для подальшого використання в прогнозуванні.

Наступним кроком для оцінки адекватності обраної специфікації моделі, стало проведення тестування залишків моделі на білий шум, щоб можна було підтвердити точність моделі та застосувати її для прогнозів майбутніх грошових потоків від мігрантів до України. Результати аналізу залишків зображено на рис. 2.9.

Augmented Dickey-Fuller Unit Root Test on RESIDS		
Null Hypothesis: RESIDS has a unit root		
Exogenous: Constant		
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)		
	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-8.999027	0.0000
Test critical values: 1% level	-3.512290	
5% level	-2.897223	
10% level	-2.585861	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.		
Augmented Dickey-Fuller Test Equation		
Dependent Variable: D(RESIDS)		
Method: Least Squares		
Date: 04/30/25 Time: 18:38		
Sample (adjusted): 2018M03 2024M12		
Included observations: 82 after adjustments		

Рисунок 2.9. Результати тестування залишків моделі на білий шум

Джерело: побудовано автором на основі даних у програмі Eviews

Однією із обов'язкових умов для визнання моделі адекватною є стаціонарність та випадковість залишків, тобто відповідність білому шуму.

Така умова означає те, що залишки моделі не мають включати додаткову інформацію, яка могла б покращити прогнозування. У випадках, коли залишки є білим шумом, тоді можна вважати, що всі можливі закономірності вже враховані моделлю, і її можна використовувати для побудови точних прогнозів.

Конкретизована ARIMA-модель надає можливість розрахувати прогноз на наступні три часові проміжки, визначити до нього довірчі межі, а також оцінити точність прогнозу за допомогою таких показників, як: середня абсолютна відсоткова помилка (MAPE), середня абсолютна помилка (MAE), квадратична середня помилка (RMSE) та інших.

2.3 Прогноз грошових переказів українців, що працюють за кордоном, на основі ARIMA моделі

За допомогою моделювання за допомогою ARIMA, ми можемо зробити прогнозування даних на наступні декілька періодів. На рисунку 2.10, зображеному

нижче, представлено значення грошових переказів, отримані для періоду з 2018 по 2024 рік. Синя лінія показує результати моделі, а пунктирні лінії — межі довірчого інтервалу, в межах якого з великою ймовірністю знаходяться справжні значення. За результатами оцінки, модель досить добре описує історичні дані. Середня помилка прогнозу становить 17.5%, що є нормальним для економічних даних. Інші показники, такі як середня квадратична помилка (217.5) та коефіцієнт Тейла (0.12), також показують, що модель працює досить добре.

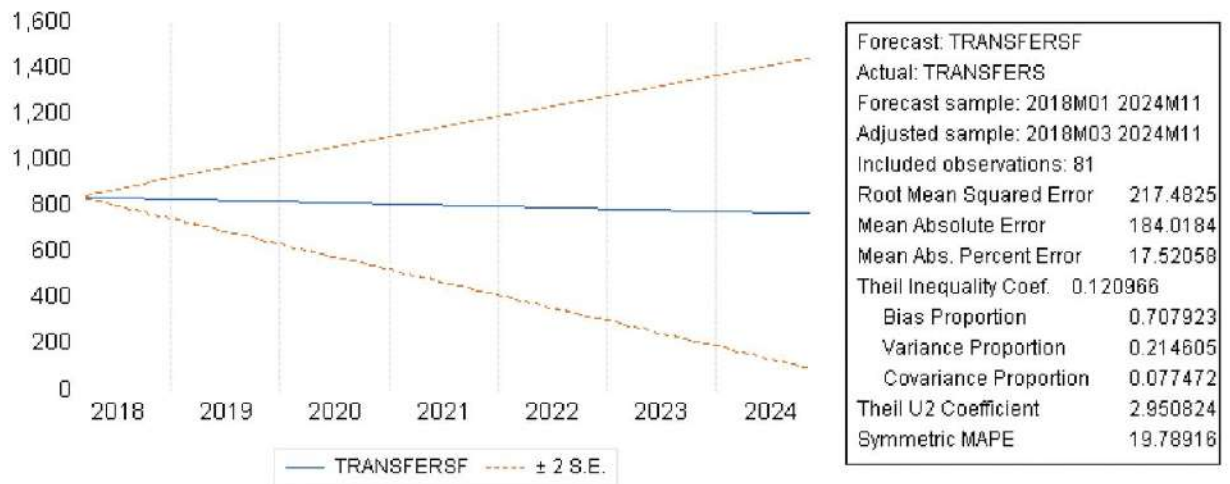

Рисунок 2.10. Перевірка точності ARIMA-моделі на історичних даних

Джерело: побудовано автором на основі даних у програмі Eviews

Наступним кроком, після оцінки точності моделі на історичних даних, було здійснено побудову прогнозу на майбутні періоди, що дозволило отримати більш чітке уявлення про очікувані зміни в обсягах грошових переказів. На рисунку 2.6 зображено прогноз грошових переказів в Україні на перше півріччя 2025 року, який дозволяє оцінити динаміку змін у надходженнях та їхній вплив на економічну стабільність країни.

На графіку, зображеному на рис. 2.11 продемонстровано прогнозування грошових переказів українців, за період 2018-2025 років. Помаранчева лінія демонструє фактичні значення часового ряду грошових переказів за період 2018–

2024 років. Зелена лінія (TRANSFERSFORCASTF) показує прогностні значення моделі, а синя та червона лінії – верхню і нижню межі 95% довірчого інтервалу.

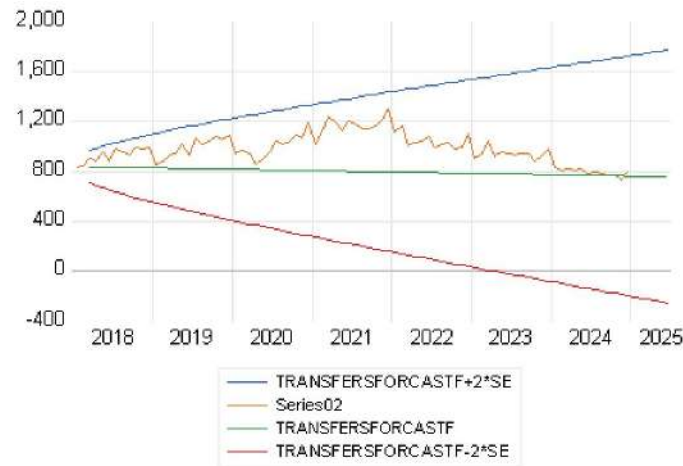

Рисунок 2.11. Прогноз грошових переказів за ARIMA-моделлю на період до 2025 року

Джерело: побудовано автором на основі даних у програмі Eviews

Прогноз вказує на плавне зменшення обсягів грошових переказів від мігрантів у першій половині 2025 року, без значимих коливань. Зокрема, очікувані значення становлять:

- 761.8 млн дол. у січні 2025 р. (2025M01),
- 760.9 млн дол. у лютому (2025M02),
- 760.0 млн дол. у березні (2025M03),
- 759.1 млн дол. у квітні (2025M04),
- 758.2 млн дол. у травні (2025M05),
- 757.3 млн дол. у червні (2025M06).

Проаналізовані показники вказують на те, що модель якісно прогнозує грошові перекази з прийнятним рівнем точності та незначним відхиленням від фактичних даних. Згідно з отриманими результатами, модель передбачає помірне зменшення обсягів переказів на рівні близько 177–178 мільйонів доларів, що вказує на стабільну, але поступову тенденцію до зниження без різких коливань або значних змін у короткостроковій перспективі.

На основі аналізу статистичних показників точності прогнозу, можна зробити висновок, що модель показує високу точність та надійність у прогнозуванні грошових переказів від мігрантів в Україну. Модель демонструє, що протягом наступних періодів буде загальна тенденція до зниження обсягів грошових переказів. Прогнозовані дані свідчать про помірне зниження обсягів грошових переказів до червня 2025 року — з 761.8 млн доларів у січні до 757.3 млн доларів у червні. Це вказує на стабільну, але дещо спадну динаміку фінансової підтримки від мігрантів.

Для розуміння того, які фактори можуть впливати на обсяги фінансових трансферів, доцільно буде проаналізувати помісячну динаміку приватних грошових переказів в Україну, представлену на офіційному сайті НБУ.

У таблиці 2.1. наведено динаміку приватних грошових переказів в Україну від працівників, що працюють за кордоном більше року

Таблиця 2.1

Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну від працівників, що працюють за кордоном більше року

Місяць	2020	2021	2022	2023	2024
Січень	102	141	151	115	177
Лютий	102	147	179	120	171
Березень	73	156	130	129	179
Квітень	83	156	138	146	177
Травень	103	167	147	155	183
Червень	102	175	152	156	182
Липень	94	158	137	161	177
Серпень	99	160	120	161	178
Вересень	97	160	139	166	179
Жовтень	102	159	132	162	183
Листопад	95	162	127	163	177
Грудень	111	166	130	166	179
Всього	1163	1907	1682	1800	2142

Джерело: складено автором на основі [28]

Аналізуючи вищезазначені дані, можна відмітити загальну тенденцію до зростання обсягів грошових переказів за останні 6 років, а саме з 1163 мільйонів у 2020 році до 2,142 мільйонів у 2024 році. Важливо виділити той факт, що на обсяги

трансферів має вплив також сезонність. Таким чином, грудень та травень-червень часто мають вищі обсяги переказів, що може бути пов'язано з різдвяними святами та сезоном відпусток та канікул влітку.

Із 2021 року помітна тенденція до збільшення грошових переказів, що пояснюється збільшенням мігрантів в зв'язку з повномасштабним вторгненням, розпочатого в лютому 2022 року, а також із загальним погіршенням умовами життя в Україні, спричиненими військовими діями та зменшенням робочих місць.

Підсумовуючи сказане, потрібно виділити ще декілька факторів, які так чи інакше впливають на кількість переказів з-за кордону. Для початку потрібно звернути увагу на економічну ситуацію в Україні, адже стан економіки в країні є тісно пов'язаним із зменшенням чи збільшенням переказів від мігрантів. Значне погіршення економічної ситуації буде стимулювати потребу у фінансовій підтримці з-за кордону. Не менш важливо, взяти до уваги проблему із масовою міграцією українців, яка викликана початком повномасштабного вторгнення, що теж призводить до стабільно високих показників переказів від мігрантів, що надсилають кошти на батьківщину. Варто додати ще такий фактор, як законодавче регулювання в країні. Зміни в законодавстві, що регламентують грошові перекази також можуть впливати на обсяги та частоту переказів. Більш сприятливі умови будуть стимулювати зростання обсягів.

Таким чином, динаміка обсягів грошових переказів в країну формується під впливом низки чинників, серед яких вагому роль відіграють економічні та політичні події, а також сезонні коливання, що безпосередньо впливають на обсяг фінансових потоків. Зокрема, зміни в економічній ситуації, такі як інфляція, коливання валютних курсів, а також політичні події можуть викликати значні зміни в обсягах грошових переказів, що надходять в країну. Окрім того, сезонні коливання, такі як святкові періоди або певні календарні цикли, також можуть суттєво змінювати обсяги приватних переказів.

Розуміння природи цих впливів є важливим для точнішого прогнозування майбутніх обсягів приватних переказів та для розробки ефективної державної політики у цій сфері.

Висновки до розділу 2

В другому розділі було здійснено комплексний аналіз обсягів приватних грошових переказів в Україну від громадян, що працюють за кордоном понад рік, з акцентом на їхню роль у макроекономічній стабільності країни. Проведене дослідження дозволило зафіксувати загальну тенденцію зростання обсягів переказів упродовж останніх років, з піковим значенням у 2021 році та поступовим зниженням у 2022–2024 роках, що співпадає з періодом повномасштабного вторгнення, економічної нестабільності та часткового повернення трудових мігрантів.

Аналіз даних за період від 2008 року до 2024 року дозволив зробити висновок, що роль грошових переказів посідає значну роль у формуванні валютних надходжень в Україну. Історичні дані вказують на те, що з 2008 року по 2021 рік спостерігалася тенденція до збільшенню обсягів переказів — з 6 177 млн дол. США у 2008 році до рекордних 14 019 млн дол. у 2021 році. Проте аналіз дозволяє зробити висновок, що у 2022–2024 роках відбулося поступове скорочення переказів (до 9 508 млн дол. у 2024 році), що, ймовірно, пов'язано з впливом війни, частковим поверненням мігрантів додому, а також інтеграцією багатьох родин за кордоном, через що потреба у регулярних переказах зменшилася. Частка грошових переказів у ВВП України сягала максимуму 8,5% у 2018 році, після чого почала знижуватись, що вказує на деяке послаблення зовнішньої залежності, але також і на виклики в трудовій міграції та економіці загалом.

У цьому розділі також було проведено порівняння обсягів прямих інвестицій та грошових переказів, що дозволило визначити їх взаємозв'язок і вплив на

економіку країни. Результати показали, що, хоча грошові перекази значно підтримують населення, їхній внесок у розвиток економіки обмежений у порівнянні з прямими інвестиціями. Грошові перекази, в основному, сприяють підтримці поточного рівня життя та забезпечують негайні потреби домогосподарств, але вони не стимулюють довгострокові економічні зміни. Для забезпечення стійкого економічного зростання важливим є залучення інвестицій, які сприяють розвитку інфраструктури та створенню нових робочих місць, адже це дозволяє створювати стабільну базу для майбутнього розвитку країни. Прямі інвестиції здатні значно впливати на зростання виробничих потужностей, модернізацію підприємств і впровадження нових технологій.

На основі історичних даних було побудовано ARIMA-модель, що продемонструвала достатній рівень точності та стабільності. Перевірка моделі засвідчила її адекватність — залишки не містять автокореляції, а корені поліномів знаходяться в межах одиничного кола.

Подальший прогноз на перше півріччя 2025 року вказує на помірне зниження обсягів грошових переказів — з 761,8 млн дол. у січні до 757,3 млн дол. у червні. Така динаміка свідчить про збереження фінансової підтримки від трудових мігрантів на стабільному рівні, без різких коливань. Прогнозована стабільність може бути результатом адаптації мігрантів до нових умов, а також сформованих каналів регулярних трансферів.

Загалом, результати розділу підтверджують важливість грошових переказів як джерела валютних надходжень для України та водночас підкреслюють необхідність розробки державної політики щодо диверсифікації фінансових потоків та зменшення залежності економіки від трудової міграції в довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ СЦЕНАРІЇ ТА НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ МІГРАНТІВ

3.1 Можливі сценарії впливу грошових переказів на економічну стабільність України

Завдяки результатам аналізу в попередньому розділі, можна зробити висновок, що і справді грошові перекази трудових мігрантів відіграють надзвичайно важливу роль у підтриманні економічної стабільності України, особливо в умовах воєнного стану, макрофінансової нестабільності та падіння інвестицій. Відтак, важливим кроком в роботі є аналіз можливих сценаріїв впливу приватних трансферів на економічну динаміку в середньо- та довгостроковій перспективі.

Аналізуючи можливі сценарії впливу грошових переказів на економічну стабільність України найбільш вірогідними хочеться виділити три варіанти: оптимістичний, помірно-реалістичний та негативний сценарій (табл.3.1.)

Для кращого розуміння кожного із описаних вище сценаріїв, доцільно буде зупинитися на кожному з них, щоб оцінити та зрозуміти їх потенційний вплив на економічну стабільність.

Оцінка оптимістичного сценарію показує найбільш сприятливий вплив грошових переказів на економічну стабільність в Україні, адже саме він характеризується трансформацією таких переказів у джерело розвитку. Такий сценарій буде можливий тільки завдяки підтримки та зацікавленості з боку держави.

Таблиця 3.1

**Можливі сценарії впливу грошових переказів на економічну
стабільність України**

Оптимістичний сценарій: трансформація переказів у джерело розвитку	Заохочення українців інвестувати перекази в підприємництво та перспективні галузі через державні програми та гранти; • Створення зручних діджитал платформ для спрощення інвестування; • Зменшення витрат на поточні потреби серед домогосподарств; • Повернення українців після успішних інвестиційних програм, що покращить ситуацію в Україні
Помірно-реалістичний сценарій: стабілізуючий, але обмежений вплив	Перекази від близьких з-за кордону підтримують рівень життя домогосподарств, закриваючи поточні потреби, але не впливають на економічну продуктивність; Кошти через офіційні платіжні системи надходять до банківської системи, сприяючи її стабільності та розвитку; Під час війни грошові перекази є важливим джерелом доходу для багатьох сімей та незахищених верств населення, зменшуючи соціальне напруження і підтримуючи мінімальний рівень життя; У помірно-реалістичному сценарії кількість мігрантів може залишатися стабільною або зростати, оскільки перекази надають лише тимчасову підтримку.
Негативний сценарій: залежність від зовнішніх потоків та втрата внутрішніх та інвестиційних ресурсів	Відсутність державних програм для стимулювання вкладу грошових переказів у довгострокові інвестиційні програми, створення бізнесу, тощо; Зростання грошових переказів та залежності українських сімей від них для покриття власних потреб, що не сприяє розвитку нових кадрів, створенню нових робочих місць; Збільшення потоків масової еміграції із втратою молодих кадрів на перспективу в Україні, що шукають кращих умов життя та роботи за кордоном; Продовження переваги переказів грошових коштів перед прямими інвестиціями, які могли б сприяти розвитку інфраструктури, підвищенню економічної стабільності та створенню нових робочих місць.

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Створення комплексної державної політики, спрямованої на інтеграцію грошових переказів у формальні економічні процеси допоможе грошовим надходженням від трудових мігрантів стати потужним каталізатором довгострокового зростання. Для втілення такого сценарію в реальність потрібна потужна співпраця між урядовими програмами, фінансовими інститутами та

самими українцями, що проживають закордоном. У рамках оптимістичного сценарію, Україні можна очікувати наступні позитивні наслідки:

1. Активізація інвестиційного потенціалу. Значна частина міграційних переказів, яка наразі використовується здебільшого для задоволення споживчих потреб, буде спрямована на відкриття малого та середнього бізнесу, насамперед у сільському господарстві, туризмі, ІТ, сфері послуг; підтримку стартапів через спеціалізовані програми для мігрантів, включаючи бізнес-інкубатори та фонди співфінансування; фінансування освітніх та медичних послуг, що сприятиме зростанню людського капіталу.
2. Створення діджитал інфраструктури для мігрантів. Очікується створення цифрових платформ для безпечного інвестування з гарантіями повернення коштів; банківських продуктів для трудових мігрантів (депозитів, пенсійних накопичень, кредитів під гарантії переказів); консультаційних центрів для навчання фінансової грамотності та бізнес-планування;
3. Залучення коштів до формального економічного обігу матиме великий вплив на зростання споживчого попиту на товари та послуги, особливо в регіонах-реципієнтах, стимулюватиме розвиток локальних виробництв, зокрема в малозабезпечених регіонах, сприятиме зростанню зайнятості населення в легальному секторі та зміцненню податкової бази держави;
4. Поліпшення платіжного балансу та валютна стабільність. Так, як більшість переказів від мігрантів надходить в так званій «твердій» валюті (доларах США, євро), за їх правильного використання забезпечується сталий приплив валюти, що підтримує стабільність обмінного курсу, а також зменшується залежність України від зовнішніх кредитів та міжнародних програм допомоги;
5. Стимулювання інновацій та цифрової трансформації. Перекази, що інвестуються в технологічні стартапи, ІТ-компанії, агротехнології, можуть стати джерелом технологічної модернізації вітчизняного виробництва;

збільшення експорту високотехнологічної продукції; залучення іноземних інвесторів через розвиток позитивного інвестиційного клімату.

За результатами досліджень Світового банку, у країнах, що розвиваються, грошові перекази відіграють вагомую роль у стимулюванні економічного зростання. Зокрема, збільшення обсягу переказів на 10% асоціюється з постійним зростанням ВВП приблизно на 0,66%. У країнах, де частка грошових переказів перевищує 10% ВВП, за умов ефективної інтеграції цих коштів у національну економіку, спостерігається позитивний довгостроковий вплив на макроекономічну стабільність, скорочення рівня бідності та підвищення добробуту населення, зокрема через зростання зайнятості та доходів [32].

У контексті помірно-реалістичного сценарію вплив грошових переказів на економічну стабільність України є стабільним, але обмеженим, має обмежений ефект на довгостроковий розвиток. Даний сценарій припускає хід подій такими, що у середньостроковій перспективі структура використання українцями грошових коштів від мігрантів залишиться незмінною, а саме — основний обсяг надходжень продовжуватиме спрямовуватись на поточне споживання домогосподарств та закриття особистих потреб. У цьому разі трансферти виконуватимуть переважно функцію соціального амортизатора, пом'якшуючи наслідки економічної нестабільності, безробіття, інфляції та девальвації.

У межах помірно-реалістичного сценарію для України можна прогнозувати наступні події та ефекти:

1. Забезпечення середнього добробуту населення. Найбільш очікуваним наслідком такого сценарію є стабілізація фінансового рівня життя домогосподарств, особливо беручи до уваги, людей вразливих категорій, таких як: літніх людей, сімей без стабільного доходу чи сімей в сільській місцевості, де зазвичай досить важко із робочими місцями та постійним заробітком. Цей ефект позитивно впливає на самих

громадянин, але немає жодного впливу на підвищення економічної продуктивності;

2. Легалізація обігу валюти. Навіть за відсутності інвестиційної переорієнтації, частина переказів потрапляє у банківську систему через офіційні канали надходження; у формі депозитів або банківських операцій; через обмін валют та споживче кредитування. Це створює певний позитивний ефект для ліквідності банківського сектору та сприяє формуванню внутрішніх валютних резервів;
3. Соціальна стабільність. Однією з ключових переваг помірнореалістичного сценарію є зменшення соціального напруження, особливо в регіонах з високим рівнем безробіття. Перекази часто виконують роль неформальної системи соціального забезпечення; джерела тимчасової зайнятості (наприклад, через споживчий попит на послуги); засобу утримання молоді в регіонах, які інакше могли б занепадати;

Проте, такий сценарій, на противагу першому, має і низку негативних ефектів. Серед таких можна виділити наступні:

1. Відсутність інвестиційного ефекту. Використання грошових переказів тільки для задоволення власних потреб не створює нових робочих місць чи виробничих потужностей, а отже, має мінімальний вплив на покращення економічної стабільності в Україні;
2. Невизначеність у строках фінансової стабілізації громадян. У випадку скорочення грошових переказів від мігрантів або ж нових зовнішніх шоків, країна, та особливо вразливі верстви населення втрачають суттєве джерело підтримки;
3. Адаптація до залежності від переказів. При постійній фінансовій допомозі зі сторони близьких чи родичів із закордону молоді люди

можуть втратити бажання та мотивацію до самостійного економічного розвитку та незалежності;

4. Бажання залишити країну та приєднатися до родичів закордоном. У помірньо-реалістичному сценарії можна зробити припущення, що кількість мігрантів може залишатися незмінною або ж навіть зростати, оскільки в сім'ях з'являється потреба у возз'єднанню.

Таким чином, у межах помірньо-реалістичного сценарію грошові перекази залишатимуться ключовим стабілізуючим фактором, однак не зможуть суттєво вплинути на структурну трансформацію економіки. Їхній позитивний ефект обмежуватиметься короткостроковою підтримкою домогосподарств і збереженням соціальної рівноваги, не сприяючи довгостроковому економічному зростанню.

Після аналізу оптимістичного та помірньо-реалістичного сценаріїв, варто розглянути негативний сценарій, який передбачає залежність від зовнішніх потоків та втратою внутрішніх ресурсів.

Виходячи з самої назви сценарію, зрозуміло, що він передбачає низку негативних факторів на економічну стабільність України

1. Зростання грошових переказів та повна залежність українських сімей від них для покриття власних потреб. В умовах, коли основна частина грошових переказів йде на покриття поточних потреб, зростає залежність українських сімей від цього джерела фінансування. Це не сприяє розвитку внутрішнього ринку праці, створенню нових професійних кадрів та стимулюванню підприємницької активності;
2. Збільшення потоків масової еміграції із втратою молодих кадрів на перспективу в Україні. В разі відсутності стимулів для розвитку підприємництва та підтримки економічної активності всередині країни, можливе подальше зростання еміграції. Молоді люди, зокрема кваліфіковані кадри, не знаходять можливостей для самореалізації та

розвитку в Україні, що сприяє їх виїзду за кордон у пошуках кращих умов для життя та роботи. Це призводить до втрати потенціалу для майбутнього розвитку, оскільки країна втрачає кваліфікованих спеціалістів, які могли б сприяти інноваціям та розвитку економічної сфери;

3. Продовження переваги грошових переказів перед прямими інвестиціями. Відсутність державних ініціатив для інтеграції грошових переказів у бізнес-програми призводить до того, що вони залишаються основним джерелом фінансування для багатьох українських сімей, замість того щоб бути спрямованими на розвиток економіки. Перевага переказів над прямими інвестиціями зменшує можливості для розвитку інфраструктури, створення нових робочих місць та підвищення економічної стабільності. Прямі інвестиції, на відміну від переказів, можуть стимулювати довгострокове зростання економіки;
4. Зниження інвестиційної привабливості країни. Зменшення обсягу грошових переказів або ж їх використання тільки на власні потреби може знизити зацікавленість іноземних інвесторів у національній економіці. Відсутність належної політики для інтеграції цих коштів у реальний сектор економіки може призвести до зниження інвестицій у критично важливі для розвитку інфраструктурні проекти та інноваційні галузі;
5. Збільшення соціальної нерівності. Скорочення грошових переказів особливо сильно відобразиться на найуразливіших верствах населення, зокрема на тих, хто залежить від грошових надходжень від родичів за кордоном. Відсутність підтримки з цього джерела може призвести до погіршення соціальної нерівності, зростання бідності та напруженості в соціальних групах.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначені негативні ефекти, можна зробити висновок, що як збільшення, так і зменшення обсягу грошових переказів мають значні наслідки для економічної стабільності, розвитку країни та самих громадян.

Негативний сценарій демонструє ризики надмірної зовнішньої залежності, що може трансформувати грошові перекази з джерела стабільності у фактор вразливості [9, с. 20]. У разі зовнішніх шоків або зміни глобальної кон'юнктури, економіка України може опинитися у ситуації платіжної кризи, спаду виробництва та зростання соціальної напруги. Це підкреслює необхідність розробки довгострокової стратегії щодо диверсифікації джерел фінансування та підвищення внутрішнього інвестиційного потенціалу [25].

Громадяни України, які працюють за кордоном, часто використовують зароблені кошти для будівництва або придбання нерухомості на батьківщині. Як правило, з часом українці, особливо із малих міст чи сіл, перевозять своїх дітей закордон, що зменшує ймовірність того, що хтось із них ще повернеться в Україну і буде проживати в тому будинку.

Для більш глибокого і повного розуміння впливу грошових переказів доцільно розглянути конкретні ситуації, в яких мігранти разом зі своїми сім'ями використовують отримані кошти, керуючись кожним із наведених раніше сценаріїв. Такий підхід дозволить чіткіше оцінити різноманітність способів використання переказів і їхній вплив на соціально-економічний стан родин та загалом на економіку країни.

У контексті оптимістичного сценарію, замість звичного інвестування коштів у розбудову нового будинку, ремонту чи покупки квартири, заробітчани спрямовують зароблені кошти на відкриття свого власного невеликого бізнесу. Наприклад, інвестуючи гроші у свою невелику кав'ярню чи кафе, вартість якого, ймовірно, є меншою за придбання нерухомості українці дають собі шанс отримати вигоду від цієї інвестиції в майбутньому. Більше того, такий перебіг подій має вплив не тільки на добробут окремого домогосподарства, а також і на економічне

зростання через збільшення робочих місць, податкових надходжень, підвищенню споживчого попиту та зниження рівня міграційних потоків. Отже, у контексті цього сценарію, в майбутньому виникає тільки позитивний ефект, адже розвиток малого бізнесу сприятиме стабільності економічного середовища, зростанню підприємницької діяльності. Відкриття власного бізнесу не тільки дозволить збільшити кількість робочих місць в регіонах, де їх небагато, а й зменшить залежність громадян від зовнішніх фінансових надходжень. Податкові надходження, що будуть надходити до місцевих бюджетів зможуть теж мати позитивний вплив, адже ці кошти можуть стати джерелом для фінансування інфраструктури регіону та покращення рівня життя місцевого населення.

Таким чином перебіг подій при оптимістичному сценарію не тільки впливає на фінансову стабільність окремих домогосподарств, але й вносить свій внесок в економічний розвиток та стабільність.

Щодо помірно-реалістичного сценарію, то можна очікувати, що українці будуть продовжувати використовувати більшу частину переказів від мігрантів на купівлю та будівництво житла, ремонт чи закривати ними власні споживчі потреби, такі як витрати на комунальні послуги, освіту, медичні послуги та інші повсякденні потреби. Інвестиції в малий бізнес або інші виробничі потужності в межах цього сценарію є мінімальними.

Такий перебіг подій не буде спонукати мігрантів до повернення на батьківщину для постійного проживання, адже зазвичай навіть будинок та нерухомість в Україні не мотивує повернутися сюди. Зазвичай, з плином часу, в межах даного сценарію мігранти повністю переїжджають закордон, забирають туди своїх дітей, надають їм місцеву освіту, що в більшості випадків закінчується тим, що навіть та молодь, адаптувавшись до нових умов проживання, не має мотивації для того, щоб повернутися в Україну.

Загалом, у межах помірно-реалістичного сценарію, грошові перекази підтримують рівень життя населення, однак не створюють ніяких умов для змін в економіці або ж для своєї довгострокової фінансової вигоди.

У песимістичному сценарії заробітчани, отримавши грошові перекази, не думають навіть про інвестиції чи навіть покупку нерухомості, а зосереджуються тільки на покритті поточних витрат, без жодного сприяння розвитку економіки чи створенню нових робочих місць.

Варто зазначити, що песимістичний сценарій може мати негативний вплив не тільки на населення, а й на економіку країни. Люди ставатимуть все більш залежними від грошових переказів, втративши мотивацію до економічного розвитку та активності. Більшість людей будуть дивитися вузько і думати тільки про покриття поточних потреб, а не на створення довгострокових активів. В межах цього сценарію, скорочення переказів через різні причини, може сприяти збільшенню бідності та зростанню соціальної напруженості. Молодь не бачитиме великих можливостей для розвитку в Україні виїжджатиме закордон що ще більше загострить демографічну ситуацію в Україні.

Отже, грошові перекази можуть відігравати як стабілізуючу, так і трансформаційну роль в економіці України. Їхній вплив напряду залежить від державної політики у сфері залучення, регулювання та трансформації приватних трансфертів. Для максимізації позитивного ефекту необхідна комплексна стратегія, що включає розвиток фінансової інфраструктури; створення стимулів для інвестування коштів мігрантів у національну економіку; формування ефективної системи фінансової освіти; укладання міждержавних угод щодо захисту прав мігрантів та спрощення переказів.

Таким чином, перекази можуть бути не лише засобом підтримки домогосподарств, а й важливим інструментом макроекономічної стабілізації, якщо будуть інтегровані в систему довгострокового розвитку країни.

3.2 Проблематика ефективного використання грошових переказів в Україні

Станом на 2025 рік приватні грошові перекази залишаються важливим джерелом валютних надходжень для України, проте їх обсяги демонструють стійку тенденцію до зниження. У січні 2025 року обсяг переказів склав \$662 млн, що на 25% менше порівняно з аналогічним періодом попереднього року та є найнижчим показником від початку 2023 року [28].

Згідно аналізу Національного інституту стратегічних досліджень близько 7–8% трудових мігрантів в Україні інвестують, зароблені за кордоном кошти на започаткування або розширення бізнесу. Основними причинами цього є недостатній рівень накопичень для великих вкладень, обмежений доступ до дешевих кредитів, недостатня фінансова грамотність та не зовсім вигідні умови для малого бізнесу [33].

Грошові перекази також можуть досить позитивно впливати на інвестиції, адже вони, в першу чергу, знижують ризики для домогосподарств. Звичайно, завдяки переказам звільняються додаткові кошти, які можуть бути використані в майбутньому для вкладень. Не менш важливо відмітити, що перекази від мігрантів частково знижують економічну нестабільність в Україні, що теж робить інвестиції більш привабливими.

Згідно даних Національного банку України більшість витрат українців, що виїхали закордон стосуються приватного споживання та закриття базових потреб, а саме це витрати на їжу, транспорт, одяг, тощо. Отже, саме люди, що повинні були покинути Україну з тих чи інших причин, закордоном витрачають на себе небагато коштів, а більшу частину з них надсилають в Україні, в сім'ї, тим самим допомагаючи рідним на батьківщині жити більш-менш фінансово стабільно. В умовах війни така допомога як ніколи відчувається та іноді стає навіть рятівною,

адже робочих місць у малих містах або ж селах стало ще менше, деякі сім'ї втратили своє житло, а деякі втратили все, що роками наживали в Україні.

Окрім споживчих витрат значна частина коштів спрямовується на освіту дітей, лікування батьків. Батьки досить багато коштів вкладають в навчання дітей, проте варто відмітити, що в Україні структура випускників ВНЗ не відповідає потребам економіки, адже згідно з дослідженнями 44% українців працюють не за фахом [34].

До повномасштабної війни українські трудові мігранти, часто саме із Західного регіону, спрямовували зароблені роками за кордоном кошти на будівництво житла в Україні. Водночас на практиці лише незначна частина з них або їхніх дітей повертається до постійного проживання на батьківщині, що підтверджує рівень не високої фінансової грамотності людей, адже найчастіше люди відкладали всі витрати і задоволення «на потім», бо єдиною ціллю було будівництво будинку, особливо багатого та дорогого. В свою чергу, допомога, що спрямовується на покупку житла, може впливати на невиправдане зростання цін на нерухомість, формуванню так званої «бульбашки» на ринку нерухомості, що негативно відобразиться на економіці та добробуту громадян.

Проте, варто відмітити, що така ситуація із грошовими надходженнями від мігрантів зустрічається не тільки в Україні. До прикладу, мексиканські мігранти за 2023 рік переказали на батьківщину рекордні \$63,3 млрд, що на 7,6% більше, ніж у 2022 році. Переважно всі ці кошти спрямовуються на закриття базових потреб: освіта, медицина, споживання, зрідка використовуються вкладенням в бізнес [35]. Станом на 2024 рік грошові перекази від мігрантів становлять близько 3,7% ВВП Мексики і є одним із основних джерелом іноземної валюти, перевищуючи доходи від нафти та туризму [36]. В Індії ж у 2023 році було отримано приблизно \$125 млрд грошових переказів, що є найвищим показником у світі. Перекази здебільшого також використовуються на задоволення споживчих потреб, проте вони

допомагають країні покривати дефіцит поточного рахунку та підтримують макроекономічну стабільність [37].

Перекази від мігрантів в Україну теж відіграють важливу роль, проте їхнє врегулювання та політика досить на низькому рівні та виражається низкою недоліків, які можуть в майбутньому потенційно привести до не завжди позитивних наслідків для країни. В таблиці нижче наведені основні проблеми, на яких потрібно зупинитися та розглянути детальніше в таблиці, наведеній нижче:

Таблиця 3.2

Основні проблеми, пов'язані з грошовими переказами від мігрантів в Україні

Проблема	Короткий опис проблеми
Відтік людського капіталу	Задля пошуку «кращого» рівня життя багато українці змушені покинути рідну землю, що в майбутньому може привезти до серйозних демографічних наслідків;
Зростання цін (інфляційний ефект)	Великі обсяги переказів від близьких можуть стимулювати попит, тим самим викликаючи зростання цін;
Невмотивованість суспільства	Домогосподарства, що на постійній основі отримують регулярну фінансову підтримку, втрачають мотивацію до економічної активності;
Неофіційні перекази	Частина коштів надходить готівкою або через неформальні канали (родичі, перевізники);
Перевага грошових переказів над ПП	Кошти, отримані від рідко використовуються для розвитку. ПП ж часто приходять одразу в інвестиційні проекти;
Відсутність державних програм для стимулювання вкладень мігрантів у власну справу	Відсутність реальних державних програм для заохочення мігрантів вкладати кошти, зароблені закордоном у власну справу, малий бізнес, тощо

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

З метою повнішого розуміння викликів, викладених в таблиці 3.2, доцільно буде розгорнуто проаналізувати кожен з проблем, а саме, як вона проявляється в Україні та яку несе небезпеку для економіки та суспільства та описати можливі варіанти вирішення відповідного питання.

Однією із масштабних загроз, пов'язаною із збільшенням грошових переказів від мігрантів, є зростання трудової міграції та відтік людського кваліфікованого

капіталу. Україна впродовж багатьох років стикається із проблемою виїзду працездатного та економічно активного населення закордон, проте від початку великої війни кількість мігрантів суттєво зросла і це є не тільки тимчасовою втратою, а в більшості випадків постійною втратою для України, адже з кожним роком люди все більш пристосовуються до життя в новій країні та все менше хочуть повернутися на батьківщину. В умовах війни багато осіб із вищою освітою, потенційних майбутніх лідерів загинуло чи втратили працездатність тому ця проблема є як ніколи актуальною та загрозливою. Особливо варто відзначити, що міграційна течія захоплює не тільки низько кваліфікованих працівників, а й людей із престижними професіями, які зараз, як ніколи потрібні Україні, а саме медиків, інженерів, архітекторів, ІТ-фахівців, економістів. За офіційними даними НБУ велика частка таких українців це жінки із вищою освітою, які мають великий потенціал до реалізації себе на новому місці проживання. [38].

Такий відтік населення впливає не тільки на внутрішній ринок праці, а також збільшує тиск на відновлення країни після війни, зниження народжуваності та старіння населення, що залишилося в Україні.

Даний виклик для України є суттєвим, проте можна виділити декілька напрямків для його вирішення. Для початку потрібно створити ефективну політику, що буде спрямована на стимулювання повернення мігрантів на батьківщину. Це можна запровадити через програми для адаптаційної підтримки мігрантів, які мають бажання повернутися в Україну, податкові пільги для тих, хто не тільки повертається, але і починає інвестувати чи відкривати свою справу в Україні.

Наступною та не менш важливою складністю являється те, що перекази впливають на вмотивованість економічно активного суспільства, особливо серед молоді із, погано розвиненою інфраструктурою, місцевостей. Багато дітей, що зрідка бачили своїх батьків чи бабусь із дідусями, проте отримували від них стабільну фінансову допомогу, знецінюють авторитет праці, сприймаючи отримане

як належне, чим провокують зниження економічної активності та залишаються з думкою, що закордоном легше та простіше заробити гроші. Така трансформація цінностей може мати негативні наслідки для економіки в майбутньому, збільшити дефіцит робочої сили та відтік людей.

Для вирішення вищезгаданої складності та попередження негативних наслідків для економіки важливо зосередитись на кількох основних напрямках, таких як підвищення економічної мотивації серед молоді, інвестиції в інфраструктуру та розвиток регіонів, запровадження освітніх курсів із фінансової грамотності, мотиваційні проєкти для навчання та подальшого кар'єрного зростання саме в Україні. Необхідно створювати більше можливостей для професійного розвитку та зросту не тільки у великих містах, а й в більш віддалених регіонах. Це може включати програми підтримки молодіжного підприємництва, стартапів, а також ініціативи для залучення молоді до інноваційних і високотехнологічних секторів економіки.

Не менш значущим ризиком є інфляційний ефект, що впливає на зростання цін та дефіциту торгового балансу. Великою мірою, це виникає тоді, коли зароблені кошти спрямовуються на покупку житлової площі, земель, адже якщо є великий попит на один і той же сегмент, то ціни на такі активи різко зростатимуть, що вплине на можливості інших людей, які теж прагнули цієї покупки.

Щоб зменшити інфляційний ефект від зростання попиту на нерухомість та землю через грошові перекази, важливо здійснювати контроль за ринком нерухомості через введення обмежень на спекулятивні операції. Необхідно також стимулювати розвиток будівництва доступного житла та створення нових житлових комплексів у регіонах з високим попитом, що дозволить збалансувати попит і пропозицію. Крім того, як згадувалося вже не один раз в роботі, можна запровадити механізми для заохочення інвестування коштів у продуктивні активи, а не лише в нерухомість.

Також варто згадати ще перекази, які здійснюються через неофіційні канали. В роботі вже згадувалося, що тенденція до використання неофіційних каналів зменшується і все більше людей починають відправляти кошти через офіційні платформи. Проте, варто зважати на те, що люди, які використовують неофіційні канали для трансферу коштів зазвичай роблять це невідкрито і порахувати, яка саме сума проходить таким шляхом достеменно неможливо. Більшість трудових мігрантів, особливо старшого покоління, довіряє так званим «перевізникам» чи друзям, але не офіційним фінансовим установам. Отже, насправді фактичний обсяг надходжень може значно перевищувати тим даним, які показують офіційні джерела. Така ситуація передбачає зростання тіньової економіки, втрати для бюджету та можливостей для банківської системи.

Для вирішення проблеми з неофіційними каналами переказів, важливо продовжувати заохочувати використання тільки офіційних фінансових платформ через зниження комісійних витрат, підвищення зручності та доступності таких послуг, можливо навіть створення нових платформ для зручності та швидких переказів. Також необхідно впровадити програми для підвищення фінансової грамотності серед трудових мігрантів, особливо серед старшого покоління, щоб зменшити довіру до неофіційних каналів та «перевізників». Не менш важливим залишається розвиток довіри до офіційних фінансових установ через поліпшення їхнього сервісу та пропозиції більш вигідних умов для переказів.

Наступним та одним із найважливіших аспектом є значна перевага грошових переказів над прямими іноземними інвестиціями. В роботі вже не раз згадувалося про негативний вплив такого обігу подій. Слід підкреслити, що станом на сьогодні, українці некладають кошти в малий чи великий бізнес, тим самим не продукуючи ніяких майбутньої фінансової вигоди для країни, в той час як прямі іноземні інвестиції завжди спрямовуються на створення чи розширення бізнесу, розвиток інфраструктури та збільшення виробничих потужностей.

Для вирішення вищезгаданої проблеми, а саме переваги грошових переказів над прямими іноземними інвестиціями потрібно впроваджувати знову ж такі програми підтримки мігрантів, що забезпечили б їм такі умови, що будуть мотивувати їх інвестувати свої у розвиток бізнесу та інфраструктури в Україні. Для заохочення збільшення прямих іноземних інвестицій в Україні необхідно поліпшити інвестиційний клімат. Важливим є впровадження податкових пільг для інвесторів, створення бізнес-інкубаторів та сприяння розвитку інфраструктури, особливо в пріоритетних галузях

Підводячи до завершення аналіз, варто зосередитися на найбільш критичному аспекті такому, як відсутність державних програм для стимулювання та мотивації вкладень зароблених закордоном коштів у власну справу, а саме малий бізнес в Україні. На сьогоднішній день в Україні вже створено декілька програм для залучення коштів від мігрантів. До прикладу програма від Міжнародної організації з міграції (МОМ) сприяє залученню інвестицій мігрантів та діаспори в Україну, проте масштаб та вплив її є обмеженими. Для більшого впливу потрібні комплексні програми державної політики або ж створення окремої стратегії для залучення коштів від діаспори. Не менш важливим фактом є те, що більшість мігрантів і не дізнаються про такі програми, не мають достатньо інформації або ж вважають, що в Україні немає вигідних умов.

Обмежене залучення грошових трансферів від мігрантів через державні програми до інвестиційної діяльності призводить до втрати значних можливостей для економічного зростання країни. У такій ситуації кошти, які могли б бути перетворені на продуктивні активи, залишаються поза увагою, що гальмує розвиток бізнесу та інфраструктури. Крім того, це сприяє зниженню рівня довіри серед громадян до інвестиційних механізмів всередині держави, що, в свою чергу, обмежує потенціал внутрішнього інвестування в цілому.

Підсумовуючи написане, важливо підмітити необхідність в покращенні фінансової грамотності населення шляхом проведення освітніх кампаній серед

мігрантів та їхніх родин щодо ефективного управління фінансами та можливостей інвестування. Наприклад, у березні 2025 року в Україні розпочалася інформаційна кампанія Global Money Week 2025, спрямована на підвищення фінансової грамотності серед дітей та молоді.

Отже, для того щоб грошові перекази стали чинником позитивного впливу на розвиток економіки, необхідно створити належні умови для їх ефективного використання. Водночас в Україні відсутня чітка державна політика щодо залучення та спрямування таких коштів. Зароблені за кордоном гроші нерідко витрачаються нерационально, потрапляючи до тіньового сектору економіки. Значна частина цих коштів узагалі не повертається в Україну — через недовіру до вітчизняної фінансової системи та інституцій мігранти воліють накопичувати заощадження, купувати нерухомість чи започатковувати бізнес у країнах свого перебування, а не на батьківщині. Для максимізації позитивного впливу грошових переказів на економіку України необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на їхню формалізацію, стимулювання інвестування та покращення фінансової грамотності населення.

3.3 Роль державної політики у підвищенні ефективності та подоланні викликів у використанні грошових переказів

Державна політика та дії уряду відіграють одну із ключових ролей у підвищенні ефективності та подоланні викликів у використанні грошових переказів. Вона може забезпечити прозоре регулювання цих переказів, створювати різноманітні програми для ефективного використання траншів, покращити та спростити доступ до фінансових установ, через які пересилають кошти мігранти, знизити витрати на транзакції, заохочуючи людей використати тільки офіційні канали, замість так званих «провідників», «знайомих», тощо.

Оскільки ступінь впливу грошових переказів на розвиток держави-реципієнта, в даному випадку України, значною мірою визначається її соціально-економічною політикою, доцільним буде вивчення міжнародного досвіду щодо заохочення притоку та ефективного використання коштів, що надходять від трудових мігрантів. Зазвичай державна політика у цій сфері фокусується на чотирьох ключових напрямках: удосконалення системи переказів (особливо щодо використання легальних каналів), стимулювання обсягів переказів, заохочення їх продуктивного використання, зниження вартості грошового траншу, а також їх спрямування на цілі сталого розвитку.

Перший напрямок, а саме удосконалення системи переказів, особливо, що стосується використання офіційних та легальних каналів можна об'єднати із зниженням вартості грошового траншу, адже вони мають наступний взаємозв'язок. В основному даний вектор має на меті зменшити використання неофіційних шляхів переказів коштів, що допоможе державі більше регулювати фінансові потоки від заробітчан, відслідковувати їхні реальні обсяги, зменшити можливості для ризиків, пов'язаних із неформальними і нелегальними фінансовими переказами. Значну роль у заохоченні людей використовувати офіційні канали, відіграє вартість такої послуги. До прикладу, в Індії, в країні де дуже великий відсоток мігрантів впровадили системи для електронних переказів National Electronic Funds Transfer (NEFT) та Immediate Payment Service (IMPS) [40]. Однією із переваг даних систем є значно дешевші перекази, порівняно з їхніми попередниками, в яких були високі комісії. Такі національні сервіси були створені не тільки в Індії, а ще в таких країнах, як Китай, Бразилія, Сінгапур та інші.

Стимулювання обсягів переказів та заохочення їх продуктивного використання є наступним та одним із найважливіших напрямків, який потрібно ефективно впроваджувати та розвивати державі. Так, як в Україні грошові перекази займають надважливе місце та мають великий вплив на економічну стабільність, особливо в умовах війни, державі необхідно якнайшвидше вжити заходів до

активізації використання цих траншів таким чином, щоб в майбутньому це могло продукувати ще більший дохід та позитивно впливати на економіку України.

Для ефективного створення таких національних програм уряду потрібно врахувати вже існуючий міжнародний досвід. У Філіппінах запровадили національну програму PESO Sense фінансової освіти для мігрантів та їхніх сімей, які включають поради щодо інвестування, кредитів та заощаджень [39]. В Бангладеші теж релізували схожу програму, що називається Shafal, що підтримує економічну стабільність мігрантів та заохочує їх інвестувати в місцеві підприємства через фінансові послуги та мікрокредити [41]. Така програма вже має низку позитивних результатів, таких як: підвищення рівня інвестицій у мікробізнеси, збільшення вкладень у сільське господарство (програма орієнтована більше на наданні пільгових умов саме для створень сільських підприємств або це мають бути інвестиції в освіту), що тим самим збільшило кількість робочих місць в сільській місцевості.[42].

В Мексиці ж урядом була запроваджена програма 3x1 для мігрантів, основна мета якої була заохочувати якомога більше людей інвестувати у розвиток своїх рідних громад. Дана програма заохочує громадянин Мексики вкладати кошти в проекти , вектор уваги, яких спрямований на соціально-економічний розвиток і для кожного долара, який інвестують мігранти, уряд додає ще два долари з державного бюджету. Інвестуючи кошти в рамках цього проєкту мексиканці не тільки покращують розвиток їхніх рідних міст, а й отримують вигоди від підвищення економічної активності в тих місцевостях завдяки збільшенню вартості нерухомості, створенню нових місць для роботи та розвитку місцевого підприємництва [43].

Загалом, багато країн вже впровадили такі програми та отримали досить непоганий результат. Уряду України потрібно детальніше вивчити програми, які вже існують у країн із схожим рівнем економіки та створити і для українців схожі умови, адже мігранти завжди були, є і будуть в Україні. Проте, потрібно розуміти,

що імплементація такого досвіду в реальність може зайняти для країни не мало часу, адже потрібно проробити потужну державну політику в заохоченні діаспори довіритися таким програмам та впевнитися в них, адже на сьогоднішній день, багато українців піддаються сумнівів і мають велику недовіру до більшості державних запроваджень.

Урядові заходи можуть бути орієнтовані як безпосередньо на мігрантів, так і на ширше коло населення, наприклад, через реалізацію програм у регіонах з високим рівнем еміграції. Частина ініціатив стосується усіх громадян країни — йдеться про масштабні економічні реформи, насамперед у сфері підтримки підприємництва. Найефективнішим підходом вважається непряма підтримка мігрантів, яка дозволяє уникнути звинувачень у створенні для них особливих привілеїв.

Найпростішим, але не зовсім ефективним механізмом спрямування грошових переказів на економічний розвиток є прямий контроль над ними, а саме обов'язкові відрахування через державні фінансові установи. Наприклад, в Єгипті було введено обов'язкові перекази в розмірі не менше 10 % заробітку, у В'єтнамі – 30 %, а на Філіппінах у 1982 році – 70 %. Проте на практиці мігранти не виконували ці вимоги повністю [44,45]. Такі програми часто можуть тільки збільшити негативне сприйняття своєї рідної країни та недовіру до неї.

Спроби встановити податки на перекази, як-от у Шрі-Ланці (15 %), також не виправдали себе і були скасовані. Згідно зі звітами Світового банку, лише невелика частка країн намагалася оподатковувати перекази (Колумбія, Еквадор, Перу, Польща, Грузія), однак більшість таких ініціатив виявилася неефективною, крім випадку Еритреї, де сплата 2 % доходу мігрантів розглядалася як патріотичний обов'язок.

Навпаки, позитивні результати демонструють ліберальні підходи: скасування податків на перекази у В'єтнамі та Таджикистані призвело до різкого зростання обсягів офіційних трансфертів. Ефективними також виявилися фінансові стимули

— підвищені відсоткові ставки за депозитами, податкові пільги, безмитне ввезення обладнання, можливість інвестування в пріоритетні регіони.

У ряді країн також впроваджено спеціальні умови для мігрантів — на Філіппінах мігранти звільнені від подачі податкових декларацій, в Індії та Шрі-Ланці — від оподаткування процентів із депозитів, в Єгипті — діють податкові пільги для тих, хто користується банківськими каналами переказів [2].

Управління міграційними потоками можливе і за допомогою адміністративних заходів. На Філіппінах контрактникам автоматично відкривають банківський рахунок із низькими комісіями, а в Мексиці уряд у співпраці з банками США забезпечив відкриття рахунків для нелегальних мігрантів завдяки консульським ID-карткам «матрикулам». Унаслідок цього лише за рік обсяг переказів збільшився майже на 30 %.

Оскільки грошові перекази є виключно приватними коштами, а їхні одержувачі здебільшого не мають інвестиційного досвіду, важливим напрямом державної політики має стати створення спеціалізованих навчально-консультаційних центрів для трудових мігрантів, які повертаються на батьківщину. Подібна практика вже успішно реалізована Пакистані, де подібні інституції допомагають мігрантам ефективно використовувати накопичені кошти для відкриття бізнесу чи іншої економічної активності [1].

Особливу роль відіграє здешевлення переказів і заохочення до використання офіційних каналів. Для цього необхідно знизити комісії, спростити процедури, ліквідувати монополії, забезпечити технологічну доступність (наприклад, через мобільні додатки) та підвищити якість фінансових послуг.

З урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із трудовою міграцією, а також спираючись на позитивний міжнародний досвід у цій галузі, доцільно ініціювати розробку та подальше впровадження цілісного комплексу заходів, спрямованих на заохочення перерахування в Україну коштів, зароблених українськими громадянами за кордоном. Поряд із цим важливим є формування дієвих механізмів,

які б сприяли ефективному, цілеспрямованому та довгостроковому використанню цих фінансових надходжень у національній економіці. Зокрема, слід розглянути можливість:

1 Національному банку України, спираючись на досвід інших країн, розробити стратегію взаємодії з комерційними банками у сфері міграційних переказів. Зокрема, сформувані рекомендації щодо депозитних та кредитних продуктів — запровадити підвищені процентні ставки для накопичувальних рахунків, що базуються на переказах, а також здешевлені кредити, які можуть надаватися на освіту, житло чи відкриття бізнесу. При цьому історія грошових переказів може бути визнана як підтвердження стабільного джерела доходів за кордоном і підстава для надання пільгових умов кредитування. Банки слід заохочувати до розширення спектра послуг для трудових мігрантів, зокрема — до відкриття представництв або кореспондентських рахунків у країнах масового працевлаштування українців, що дозволить забезпечити сталий приплив коштів.

2 На законодавчому рівні закріпити норми щодо звільнення грошових переказів, а також депозитів, сформованих за їх рахунок, від податкового навантаження.

3 У разі повернення мігрантів в Україну — запровадити механізм безкоштовного трансферу заощаджень з-за кордону, що не підлягають оподаткуванню чи іншим фіскальним обмеженням.

4 Доречно здійснити глибокий аналіз міжнародної практики щодо випуску спеціалізованих державних облігацій, орієнтованих на залучення коштів від діаспори та трудових мігрантів, а також адаптувати найбільш успішні моделі до українських реалій з урахуванням економічної ситуації, законодавчих норм і фінансових потреб держави.

5 Розглянути можливість зниження митних зборів на ввезення інструментів і обладнання для започаткування власної справи в Україні, а також передбачити

податкові пільги для осіб, які повернулися з-за кордону і інвестують у розвиток малого чи середнього бізнесу.

6 Розвивати систему фінансової просвіти для мігрантів і отримувачів переказів: інформувати про можливості вигідного інвестування, відкриття власної справи, працевлаштування, а також про порядок визнання кваліфікацій, набутих за кордоном під час трудової діяльності.

7 Забезпечити включення зазначених ініціатив до складу як загальнонаціональних, так і регіональних програм розвитку, з особливим акцентом на ті області, де рівень трудової міграції є найвищим. Такий підхід дозволить поступово перетворити явище трудової міграції з виклику для держави на один із рушіїв сталого соціально-економічного розвитку України.

Таким чином, у сучасних умовах трудова міграція українських громадян може стати не лише соціальним викликом, а й потужним чинником економічного розвитку держави, за умови ефективного використання грошових переказів. Міжнародний досвід переконливо свідчить про доцільність запровадження комплексної політики заохочення таких переказів і створення сприятливих умов для їх інвестування в національну економіку. Для цього необхідно забезпечити узгоджену роботу Національного банку, комерційних банків, законодавчих органів та державних інституцій у напрямі розробки фінансових стимулів, зниження регуляторних бар'єрів, захисту інтересів мігрантів і підтримки їх підприємницьких ініціатив. Важливим доповненням має стати підвищення фінансової грамотності мігрантів та їхніх родин, а також інтеграція відповідних заходів у загальнодержавні та регіональні стратегії розвитку. Такий підхід дозволить перетворити міграційні процеси на інструмент сталого зростання та зміцнення економічної стабільності України.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розглянуто можливі сценарії впливу грошових переказів на економічну стабільність України, а також визначено основні проблеми та напрямки їх вирішення. Аналіз показав, що грошові перекази можуть стати важливим інструментом економічного розвитку, якщо буде реалізовано оптимістичний сценарій, спрямований на інвестування цих коштів у бізнес і інфраструктуру. Проте, для цього необхідно створити відповідні державні програми, що стимулюватимуть використання переказів не тільки для споживчих потреб, але й для розвитку підприємництва. Для цього державі потрібно якомога швидше запровадити програму для мігрантів, яка буде не мати на меті не тільки стимулювання до інвестицій, а буде охоплювати більший спектр дій. Для початку потрібно відновити довіру серед громадян, особливо серед мігрантів. Наступним кроком має бути добре організована навчальна програма з фінансової грамотності, яка буде зосереджена на інвестиціях та прибутках, які зможе отримати і особа і держава в майбутньому.

Помірно-реалістичний сценарій, який передбачає стабільність, але обмежений вплив на економіку, підкреслює важливість грошових переказів для соціальної стабільності, однак без значних довгострокових змін у структурі економіки. Даний сценарій не відображає високої ймовірності отримання фінансової вигоди в довгостроковій перспективі, проте передбачає фінансову допомогу та стабільність в умовах криз для окремих домогосподарств.

Негативний сценарій, що пов'язаний з високою залежністю від зовнішніх фінансових потоків, може призвести до втрати внутрішніх інвестицій і сприяти зростанню еміграції. Основні проблеми, такі як відтік людського капіталу, неофіційні канали переказів, інфляційний ефект та недостатня державна підтримка інвестицій, потребують термінового вирішення через впровадження відповідних

програм та стимулів для ефективного використання грошових переказів у національній економіці.

У межах даного розділу були виділені наступні проблеми ефективного використання грошових переказів від мігрантів в Україні, серед яких:

1. Відтік людського капіталу, що створює проблему зниження кваліфікованих кадрів та обмежує потенціал для розвитку внутрішнього ринку праці;
2. Невмотивованість частини населення до економічної активності, оскільки стабільні грошові перекази від родичів часто знижують мотивацію до самостійного економічного розвитку;
3. Неофіційні канали переказів, які збільшують тіньову економіку, що ускладнює фінансове регулювання та призводить до втрат для бюджету;
4. Перевага грошових переказів над ПП, що обмежує інвестиційний потенціал України та знижує можливості для розвитку інфраструктури та створення нових робочих місць.

Держава повинна чітко усвідомлювати свою роль в провадженні мотивацій для ефективного використання грошових переказів та боротьбою із поточними проблемами. Для цього уряд повинен створити сприятливі умови для використання мігрантами офіційних каналів переказів. Впровадження відповідних програм щодо зменшення вартості одного переказу, спрощення самого процесу переказів між мігрантами та отримувачем в Україні до такого рівня, щоб ним могли користуватися люди, яким важко даються нововведення та діджиталізація. Держава також повинна розробити програму, яка б залучала вкладення грошових коштів від мігрантів в розвиток малого та середнього бізнесу в Україні, що в свою чергу сприятиме збільшенню податкових надходжень в бюджет держави та створенню нових робочих місць. Не менш важливо звернути увагу на фінансову освіту громадян України, особливо із тих регіонів, де найбільший відтік населення

закордон. Для цього потрібно створити інформаційні компанії та школи, що допоможуть краще розуміти можливості для інвестування та ефективного управління коштами. Залучення громадян до таких ініціатив повинне супроводжуватися певними мотиваціями, які б могли привернути увагу відповідних людей.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження, проведеного в кваліфікаційній роботі, доцільно зробити наступні висновки. В першому розділі описані теоретичні основи грошових переказів від мігрантів, а також нормативно-правову базу, яка регулює ці фінансові потоки.

Варто наголосити, що грошові перекази мігрантів є важливим чинником економічної стабільності як для країн-реципієнтів, так і для країн-донорів. Вони відіграють роль у підтримці фінансового добробуту домогосподарств та зменшенні рівня бідності, що сприяє соціальній та економічній стабільності. В той же час такі трансфери можуть також мати негативний вплив на країни-донори, зокрема спричиняючи відтік трудових кваліфікованих ресурсів, молоді та капіталу, що створює додаткові виклики для економіки України, яка, знаходячись в умовах війни і так потерпає від демографічної кризи, пов'язаною із зменшенням народжуваності, значним збільшенням смертності та відтоком молоді з початком великої війни.

Грошові перекази від емігрантів є важливим економічним чинником для країн-реципієнтів, оскільки вони забезпечують стабільність валютних резервів, стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу та підтримують соціально-економічний розвиток. Однак на практиці виникають труднощі з обліком цих потоків, зокрема через наявність неофіційних каналів переказів, що ускладнює точну оцінку їхніх обсягів. Водночас не завжди офіційні канали сприяють стабільності валютних резервів, розвитку малого та середнього бізнесу, а також підтримці економічної стабільності, адже багато домогосподарств використовують дані трансфери на закриття особистих потреб та поточних фінансових проблем.

Загалом, валютні надходження від людей, що покинули свою батьківщину мають як позитивний, так і негативний вплив. Вони можуть стимулювати економічне зростання через інвестиції в бізнес і нерухомість, однак надмірні потоки

можуть призвести до інфляції та зниження конкурентоспроможності. На практиці невеликий відсоток від загального обсягу використовується для генерації майбутніх доходів. З метою мінімізації ризиків необхідно вдосконалювати регулювання цих потоків, забезпечуючи ефективний контроль за фінансовими трансфертами і зменшуючи залежність від неофіційних каналів.

У другому розділі було проведено комплексний аналіз обсягів грошових переказів від трудових мігрантів в Україну за період з 2015 по 2024 рік, з акцентом на їхній вплив на макроекономічну стабільність країни. Згідно з даними, спостерігається загальна тенденція до зростання обсягів переказів до 2021 року, з піковим значенням у 2021 році. Однак у 2022-2024 роках зафіксовано поступове зниження обсягів, що збігається з періодом війни та економічної нестабільності в Україні, а також з частковим поверненням трудових мігрантів та інтеграцією родин закордоном. Війна і пов'язані з нею економічні проблеми також призвели до скорочення обсягів заробітної плати мігрантів, що негативно вплинуло на загальний рівень переказів.

Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) показав значні коливання, зокрема різкий спад у 2020 році через пандемію COVID-19 та зниження інвестиційної привабливості через війну в 2022-2024 роках. Проте у 2021 році спостерігався сильний приріст ПІІ, що свідчить про відновлення інвестиційних програм після пандемії. Порівняння обсягів ПІІ і грошових переказів продемонструвало, що перекази мігрантів значно перевищують ПІІ у всі роки. Найбільшу різницю можна спостерігати в 2020 році, коли ПІІ були навіть від'ємними, а грошові перекази залишались єдиним стабільним джерелом валютних надходжень. У 2021 році частка ПІІ досягла 52%, але після цього знову спостерігається падіння до 4% у 2022 році через війну.

Грошові перекази суттєво підтримують населення, але їхній внесок у розвиток економіки обмежений порівняно з прямими інвестиціями. Для забезпечення стійкого економічного зростання важливим є залучення інвестицій,

створення нових робочих місць і підтримка ініціатив для інвестування переказів у бізнес. Порівняння прямих інвестицій і грошових переказів дозволяє зробити висновок щодо необхідності створення державної політики для диверсифікації фінансових потоків та зменшення залежності економіки від трудової міграції в довгостроковій перспективі.

Результати побудованої ARIMA-моделі засвідчили достатній рівень точності прогнози обсягів грошових переказів, що вказує на стабільність фінансової підтримки від трудових мігрантів у найближчому майбутньому. Прогноз для першої половини 2025 року вказує на помірне зниження обсягів переказів, що може свідчити про поступову адаптацію мігрантів до нових умов, воз'єднання сімей закордоном та стабілізацію економічної ситуації в країні перебування та зміну фінансових каналів.

Загалом, застосування ARIMA-моделі для аналізу та прогнозування грошових переказів виявилось ефективним інструментом для оцінки впливу економічних і політичних факторів на динаміку грошових потоків і допоможе в подальшому прийнятті зважених рішень у галузі макроекономічної політики України.

Третій розділ в даній роботі присвячений аналізу впливу грошових переказів на економічну стабільність України. У ньому розглянуто можливі сценарії впливу переказів на економіку країни, а також визначено проблеми, з якими стикається Україна в їх ефективному використанні та роль державної політики у максимізації позитивного ефекту цих фінансових потоків.

У першому сценарії, оптимістичному, грошові перекази можуть стати важливим інструментом економічного розвитку, якщо їх буде спрямовано на інвестування в малий та середній бізнес, інфраструктуру і технології. Це дозволить не тільки забезпечити фінансову підтримку родин, а й стимулювати економічне зростання через створення нових робочих місць і підвищення виробничої активності. Однак для реалізації цього сценарію необхідно створити відповідні державні програми, які стимулюватимуть мігрантів інвестувати кошти в економіку

України. Без підтримки з боку уряду і фінансових інститутів цей сценарій не зможе стати реальністю.

У другому, помірно-реалістичному сценарії, грошові перекази підтримують поточний рівень життя населення, однак не створюють умов для довгострокових економічних змін. Це може бути корисним у короткостроковій перспективі, оскільки перекази допомагають сім'ям закривати базові потреби, але не сприяють розвитку економічної продуктивності, інвестиціям у бізнес чи інфраструктуру. Таким чином, цей сценарій стабілізує фінансову ситуацію в країні, але не стимулює реальні економічні перетворення.

Негативний сценарій, в свою чергу, передбачає значну залежність від зовнішніх фінансових потоків. Це може призвести до зростання еміграції, втрати кваліфікованих кадрів та зменшення інвестицій у національну економіку. У такому випадку, відсутність державних ініціатив для стимулювання інвестування грошових переказів у розвиток бізнесу чи інфраструктури може призвести до погіршення економічної ситуації. Відсутність належної стратегії щодо інтеграції цих коштів у реальний сектор економіки залишить Україну у стані залежності від зовнішніх фінансів, зменшуючи інвестиційну привабливість і стабільність.

Роль державної політики у цій ситуації є надзвичайно важливою. Вона повинна сприяти інтеграції грошових переказів у національну економіку через створення сприятливих умов для інвестування цих коштів.

Із метою вдосконалення ефективного використання грошових переказів в Україні пропонуються наступні заходи:

1. Проблема: відтік людського капіталу. Для вирішення цієї проблеми необхідно створити державні програми, що стимулюватимуть мігрантів інвестувати в національну економіку, зокрема в малий та середній бізнес, щоб повернути трудові ресурси та зменшити залежність від зовнішніх фінансів.
2. Проблема: невмотивованість частини суспільства до економічної активності. Це можна подолати через впровадження освітніх програм для мігрантів і їхніх

родин, що дозволять краще використовувати кошти та інвестувати в розвиток бізнесу, зокрема через підтримку фінансової грамотності.

3. Проблема: неофіційні канали переказів. Для вирішення цієї проблеми необхідно стимулювати використання мігрантами офіційних каналів переказів через зниження витрат на транзакції, спрощення процесу і введення технологічних інструментів, таких як мобільні додатки, спеціальні платіжні інструменти, що дозволяють здійснювати трансфери швидко та безпечно.
4. Проблема: недостатня підтримка держави для інвестування грошових переказів у бізнес. Задля подолання цієї проблеми держава має розробити програми для заохочення інвестицій грошових переказів у малий бізнес, зокрема через податкові пільги та створення спеціальних кредитних продуктів для мігрантів.

У результаті проведеного дослідження робиться наступний змістовний висновок, що хоч грошові перекази від заробітчани відіграють важливу роль у підтримці економічної стабільності України, особливо в умовах сьогодення, а саме економічної нестабільності та війн, проте є низка викликів та проблем на які потрібно звернути увагу державі, створюючи різноманітні програми.

Грошові трансфери від мігрантів дозволяють забезпечують фінансову підтримку мільйонам родин та сприяють збереженню купівельної спроможності населення. Однак, для покращення ефективності використання цих коштів необхідно впроваджувати державні заходи, створювати програми для підтримки сімей, що виїхали закордон, впроваджувати заходи, які б могли збільшити довіру українців до уряду та державних політик. Також доцільним буде аналіз міжнародного досвіду та вже наявних практик в країнах із схожим рівнем економіки для кращого та ефективнішого імплементування такого досвіду в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. International Labour Organization. URL: <https://www.ilo.org/topics/labour-migration/areas-work-labour-migration/skills-and-migration> (дата звернення: 08.02.2025).
2. Чепеленко А. Особливості міжнародної міграції у сучасному світі. Review of Transport Economics and Management (9(25)). 2023. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.15802/rtem2023/278073>.
3. Кобеля З., Тодорюк С., Сторцун К. «Трудова міграція на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України». Економіка та держава. 2021. С. 132–136. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.4.132>.
4. Проект Закону України про основні засади державної міграційної політики України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF56900A?an=3> (дата звернення: 08.02.2025).
5. European Committee on Migration (CDMG). Migration. Compass: Manual for Human Rights Education with Young People / Council of Europe. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2023. URL: <https://www.coe.int/en/web/compass/migration> (дата звернення: 09.02.2025).
6. Migration Profiles Guidance — Part 2 Template. Чинний від 01.10.2012. Geneva, Switzerland : International Organization for Migration (IOM), 2012. 4–15 с. URL: https://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/policy_and_research/migration_profiles/IOM-MP-Guidance-Part-2-Template.pdf (дата звернення: 09.02.2025).
7. Яковенко Ю. Сучасні тенденції розвитку міграційних процесів: глобальні особливості та наслідки для України. Економіка: проблеми теорії і практики. 2020. Т. 8. С. 81–89. URL: <https://periodicals.karazin.ua/economy/article/download/16092/14989> (дата звернення: 11.02.2025).
8. Картамишева О., Сирота А. «Переказ коштів як фінансова послуга». Актуальні проблеми держави і права. 2022. Т. 93. С. 3–10. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i93.3308>.
9. Офіційний сайт МВФ. URL: <https://www.imf.org>

10. Особливості 6-го видання Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (КПБ6). Національний банк України URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BMP6_features_edition.pdf
11. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>
12. Про платіжні послуги: Закон України № 1591-IX від 30 червня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
13. Алісов Є. О. Електронні гроші криптовалюти та платіжні системи: деякі тенденції правового регулювання в умовах цифровізації публічних фінансів. Є. О. Алісов. ScienceRise. Juridical Science. 2023. № 3. С. 35–40.
14. Поліщук Є. А. Особливості грошових переказів заробітчан: вплив на економіку України, Гарафонов О. І., Журавель В. В. Вісник Хмельницького національного університету. № 1. 2022. С. 12-16
15. Содома Р. Платіжні системи в умовах діджиталізації. Р. Содома, О. Агрес, Т. Шматковська. Вісник Львівського національного аграрного університету. Економіка АПК. 2020. № 27. С. 87-91
16. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua>
17. Трусова Н. В. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. Н. В. Трусова, І. О. Чкан. Бізнес Інформ. 2021. № 1. С. 257-263
18. Ющишина Л. О. Електронні платіжні системи у міжнародній практиці та їх застосування в Україні. Л. О. Ющишина, С. М. Сало. Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. 2012. Вип. 9(3). С. 508-513.
19. International Organization for Migration (IOM). World Migration Report 2020. Geneva: IOM, 2020. С. 42–47. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (дата звернення: 3 квітня 2025).
20. Міжнародна організація з міграції. URL: <http://iom.org.ua>
21. Saravanakumar N. Economic Stability / N. Saravanakumar. — WallStreet Mojo, 2024. URL: <https://www.wallstreetmojo.com/economic-stability/> (дата звернення: 5 лютого 2025).
22. Ляшенко О. І. Модель економічного зростання Солоу-Свена з нейтральним, капіталоінтенсивним та трудоінтенсивним технологічним прогресом. Ефективна

- економіка. 2013. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2123> (дата звернення: 5 лютого 2025).
23. Гапєєва О., Вітютин Є. Економічна стабільність як основа стійкості держави в контексті сучасних досягнень та викликів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-27> (дата звернення: 5 лютого 2025).
 24. World Commission on Environment and Development. *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press, 1987. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (дата звернення: 10 лютого 2025).
 25. Колодізєв О., Нужний К. Дослідження сутності та змісту економічної стійкості підприємства. *Комунальне господарство міст*. 2007. Т. 78. С. 238.
 26. Гайдуцький А. Економічні та соціальні передумови міжнародної міграції населення. *Економіка та держава*. 2011. Т. 7. С. 7–12. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2011/4.pdf (дата звернення: 08.04.2025).
 27. Кобеля З. І., Тодорюк С. І., Сторцун К. М. Трудова міграція на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 132–136. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.132
 28. Офіційний сайт Національного банку України. Статистика: сектор зовнішніх операцій. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
 29. Міжнародна організація з міграції. Матеріали дослідження мобільності населення в Україні [Звіти DTM]. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine> (дата звернення: квітень 2025 р.).
 30. Національний банк України. Прямі інвестиції в Україну. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 25 квітня 2025 р.).
 31. Дзендзелюк О. Побудова ARIMA-моделей часових рядів для прогнозування метеоданих на мові програмування R. О. Дзендзелюк, Л. Костів, В. Рабик. *Електроніка та інформаційні технології*. 2013. Вип. 3. С. 211–219
 32. Francois, J. N., Ahmad, N., Keinsley, A., & Nti-Addae, A. (2022, April 16). Remittances increase GDP with potential differential impacts across countries. *World Bank Blogs*. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/peoplemove/remittances-increase-gdp-potential-differential-impacts-across-countries> (дата звернення: 25 квітня 2025 р.).

33. Національний інститут стратегічних досліджень. Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські виклики [Аналітична записка]. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/naslidki-mizhnarodnoi-migracii-naselennya-ukraini-ta-politiko> дата звернення: квітень 2025 р.).
34. Професійна орієнтація молоді — питання тісної взаємодії усіх соціальних партнерів. Профспілка працівників освіти і науки України. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7194-profesyna-oryentacya-molod-pitannya-tsnoyi-vzayemodyi-ush-socalnih-partnerv.html> (дата звернення: 28 квітня 2025 р.).
35. Stevenson M. Mexico tries to slow growing exodus of migrants from southern city. AP News. 15.12.2023. URL: <https://apnews.com/article/caribbean-mexico-city-business-050ef97bc5255b4339d31fed39ed14a0> (дата звернення 28 квітня 2025 р.)
36. BBVA Research. Mexico | Is the arrival of remittances slowing down? 01.11.2023. URL: <https://www.bbvarsearch.com/en/publicaciones/mexico-is-the-arrival-of-remittances-slowing-down/> (дата звернення 28 квітня 2025 р.)
37. Wikipedia contributors. Remittances to India. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Remittances_to_India (дата звернення: 26 квітня 2025).
38. Національний банк України. Вплив трудової міграції на українську економіку 15.12.2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf (дата звернення 28 квітня 2025 р.)
39. Commission on Filipinos Overseas. PESO Sense – The Philippine Financial Freedom Campaign. URL: <https://pesosense.cfo.gov.ph> (дата звернення: 29 квітня 2025).
40. National Payments Corporation of India. Immediate Payment Service (IMPS). URL: <https://www.npci.org.in/what-we-do/imps/product-overview> (дата звернення: 29 квітня 2025).
41. United Nations Capital Development Fund (UNCDF). Shafal – Управління грошовими переказами для соціально-економічної стабільності сімей мігрантів. 2023. URL: <https://www.uncdf.org/article/8379/shafal-improving-remittance-management-for-migrants-and-their-families-in-bangladesh> (дата звернення: 30 квітня 2025).
42. UNCDF. BGD-DFL-4: Development of Innovative Digital Financial Literacy for Migrants. United Nations Capital Development Fund. 2024. URL: https://apply.uncdf.org/prog/241115_BGD-DFL-4-Migrant-Workers (дата звернення: 30 квітня 2025).
43. International Organization for Migration (IOM). 3x1 Program for Migrants. URL: <https://micicinitiative.iom.int/program-3x1-migrants-1> (дата звернення 3 травня 2025).

44. Middle East Institute. Remittances of Egyptian Migrants: An Overview. URL: <https://www.mei.edu/publications/remittances-egyptian-migrants-overview> (дата звернення: 30 квітня 2025).
45. International Institute for Environment and Development (IIED). Migration and Development Briefing: Migration and Remittances in Egypt. URL: <https://www.iied.org/sites/default/files/pdfs/migrate/G00479.pdf> (дата звернення: 30 квітня 2025).
46. Migrant Resource Centre. About Migrant Resource Centre URL: <https://www.mrc.org.pk/en/about/migrant-resource-centre> – (дата звернення: 30 квітня 2025).